

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Cesta ke vzniku SRN
Petr Kačírek

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Cesta ke vzniku SRN

Petr Kačírek

Vedoucí práce:

PhDr. Dipl. – Pol. Martin Jeřábek Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Rád bych poděkoval vedoucímu práce PhDr. Dipl.-Pol. Martinu Jeřábkovi PhD. za odborné vedení mé práce, cenné rady, trpělivost a čas který mi věnoval.

OBSAH

1	ÚVOD	3
1.1	Cíle práce a užitá metodologie	3
1.2	Struktura práce	4
1.3	Kritické zhodnocení literatury	5
2	BUDOUCNOST NĚMECKA VE VIZÍCH SPOJENCŮ A „HODINA NULA“	8
2.1	Plány velmocí na poválečné uspořádání.....	8
2.2	„ <i>Stunde Null</i> “ a situace v Německu po skončení války	10
3	OKUPAČNÍ ZÓNY A JEJICH VNITŘNÍ SITUACE	12
3.1	Spojenecká kontrolní rada	13
3.2	Program 4D - denacifikace a demokratizace.....	14
3.3	Politická scéna v západních okupačních zónách.....	17
3.4	Hospodářská situace v západních okupačních zónách.....	20
3.5	Směr hospodářské politiky a měnová reforma v západních okupačních zónách	24
3.6	Komplexní zhodnocení situace v západních okupačních zónách	25
4	CESTA KE VZNIKU BIZONIE A TRIZONIE	28
4.1	Marshallův plán	30
4.2	Sjednocení západních okupačních zón	33

5	ZALOŽENÍ SPOLKOVÉ REPUBLIKY NĚMECKO.....	36
5.1	Berlínská blokáda – počátek studené války.....	37
5.2	Konsolidace okupačních zón a vznik SRN.....	39
5.3	Vnitropolitické základy Spolkové republiky Německo, vznik Německé demokratické republiky	40
5.4	Předpoklady a limity vývoje SRN	42
6	ZÁVĚR	43
6.1	Zodpovězení hlavních otázek práce.....	46
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	48
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	51
9	CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	53
10	PŘÍLOHY	54

1 ÚVOD

Spolková republika Německo vznikla v roce 1949. V témže roce vznikla i Německá demokratická republika. Německé území bylo rozděleno na dva státy. Uvnitř Německého území vznikla nová hranice která reprezentovala rozdělení světa na dva bloky. Tato situace vytváří mnoho otázek. Na několik z nich se snažím odpovědět ve své práci. Proč vznikla Spolková republika Německo? Jaké jsou hlavní důvody jejího vzniku? Na jakých základech byl vystavěn západoněmecký stát?

Hlavní zkoumanou problematikou jsou důvody vzniku Spolkové republiky Německo. Analyzuji vývoj francouzské, britské a americké okupační zóny vedoucí ke vzniku SRN v letech 1945 až 1949. Sleduji vize, snahy a cíle němců i západních spojenců v poválečných letech. Utvářím vnitropolitický a mezinárodní kontext doby ve které vznikla SRN. Rozeberu hospodářskou a politickou situaci uvnitř zón i na mezinárodní úrovni.

1.1 Cíle práce a užitá metodologie

Hlavním cílem práce je určit a pojmenovat hlavní příčiny vzniku Spolkové republiky Německo. Jasně vymezit podíl západních spojenců na vzniku a podobě nového státu. Hlavní hypotézou se kterou budu pracovat, je že vznik SRN byl logickým důsledkem vývoje mezinárodní politiky. I když bezesporu byl ovlivněn vnitřními faktory, hlavní důvody vzniku pramení z počátků studené války.

Základní použitou metodou pro mne bude historická analýza sekundární literatury. Po nashromáždění dat ze sekundární literatury provedu jasný diachronní popis hospodářského a politického vývoje uvnitř zón a mezinárodní politické situace od konce války až po samotný vznik SRN.¹ Z těchto dvou částí vyzdvihnu nejdůležitější aspekty zkoumané

¹ Blíže k metodologii v Georg G. Iggers, *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*, v Knižnice dějin a současnosti, Lidové noviny, 2002

problematiky a provedu jejich komparaci z hlediska důsledků na založení SRN. Srovnání a analýza vybraných aspektů pak v závěrečné syntéze potvrdí nebo vyvrátí nastolenou hypotézu. Zároveň dojde k zodpovězení hlavních cílů mé práce.

1.2 Struktura práce

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. V první části se věnuji vnitřní situaci západních okupačních zón. Popisuji zde jejich vývoj v hospodářské i politické oblasti a jmenuji důležité body mající později rozhodující vliv na vznik SRN. Ve druhé části sleduji situaci týkající se západních okupačních zón z mezinárodního hlediska. Primárně sleduji vztahy, přístupy západních spojenců k situaci v zónách a rozebírám jejich postupné sbližování na úrovni zón i na úrovni mezinárodní. Tento proces je pak uváděn průběžně do kontextu se vztahy Sovětského svazu a západních spojenců, potažmo jejich okupačních zón. Hlavními sledovanými aspekty jsou politické a hospodářské vize či tendence na mezinárodní úrovni ve vztahu k budoucímu německému státu.

V první kapitole se zaměřuji na plány vítězných spojenců týkající se poválečného uspořádání Německa. Popisuji přístupy spojenců k otázce budoucnosti Německého státu. Dále popisuji situaci těsně po konci války v celém Německu z několika hledisek. Snažím se komplexně zachytit atmosféru a zmínit nejdůležitější faktory ovlivňující již tehdy budoucí vznik Spolkové republiky Německo.

Po této analýze počáteční situace následuje ve třetí kapitole detailnější nástin situace konkrétně v západních okupačních zónách. Rozebírám hospodářskou (podkapitoly 3.4, 3.5) a politickou (podkapitola 3.3) situaci. Popisuji chování okupačních sil v západních okupačních zóně a postoj okupačních sil k obyvatelstvu. Popisuji také myšlenkové tendence samotných Němců ve vztahu k budoucnosti svého státu.

Po analýze vnitřní situace v západních okupačních zónách rozebírám ve čtvrté kapitole situaci těchto zón z mezinárodního hlediska,

popisují situaci na mezinárodní politické scéně, postupný rozpad vítězné protinacistické koalice a mezinárodní tendence, které vedly k postupnému sjednocování západních okupačních zón. V podkapitole 4.1 popisují Marshallovo plán od jeho vznik až do jeho nastartování. Jaký vliv měl na vznik SRN? Jak reagoval Sovětským svaz na jeho vyhlášení?

V páté kapitole analyzuji a popisují postupné myšlenkové stmelování a organizační i hospodářské propojování zadních okupačních zón. Dále rozebírám reakci Sovětského svazu na tento proces ve formě Berlínské blokády. Hodnotím také význam této blokády na uvažování západních spojenců a Němců. Následně se již věnuji samotnému vzniku Spolkové republiky Německo. Popisují vnitropolitický základ nového státu i mezinárodní v kontextu vzniku SRN.

1.3 Kritické zhodnocení literatury

Ve své práci čerpám v první řadě ze sekundární literatury české, ale i v cizích jazycích, angličtině a němčině. Dalším podstatným zdrojem jsou internetové stránky, kde jsem našel přepisy důležitých dokumentů týkajících se zkmané problematiky.

Přehledovou knihou týkající se obecných německých dějiny pro mne byla kniha autorů Müllera, Kriegera a Vollrathové *Dějiny Německa*² v kapitole dvanáct³ obecně nastiňující základní politické a hospodářské i sociologické problémy poválečného Německa v mezinárodním i vnitropolitickém kontextu.

Důležitou knihou pro kapitolu o vnitřní situaci v okupačních zónách pro mne byla kniha od autora Hermanna-Josefa Rupiepera s názvem *Die Wurzeln der Westdeutschen nachkriegs demokratie: der amerikanische*

² Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995.

³ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.: 314 - 338

*Beitrag 1945 - 1952*⁴ Tato kniha detailně analyzuje proces demokratizace v západních okupačních zónách. Popisuje vliv Spojených států amerických na formování demokratického systému. Autor nastiňuje základní politické tendence německého obyvatelstva a Američanů. Nejdůležitější pro mne byla první kapitola⁵ nastiňující problémy demokratizace v západních okupačních zónách. Další důležitou knihou pro mne z tohoto hlediska bylo dílo *Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in Postwar World 1945 – 1950*.⁶ Zde jsou v každé kapitole rozebírány podle států hospodářské, politické, vojenské i kulturní aspekty poválečné obnovy.⁷

Co se týče mezinárodních aspektů zkoumané problematiky, byla pro mne přínosnou publikací kniha od autora A. S. Milwarda *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951* z roku 1984.⁸ Kniha se obecně věnuje rekonstrukci celé západní Evropy po druhé světové válce. Autor rozebírá aspekty poválečné obnovy v mezinárodním kontextu. Pro mne je důležitá kapitola číslo jedna⁹. Zde se autor věnuje poválečné ekonomické krizi. Zároveň se autor v kapitole číslo tři¹⁰ věnuje hospodářskému a politickému vlivu Marshallova plánu v Evropě. Další přínosnou knihou byla publikace od Michaela J. Hogana, *The Marshall Plan: America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947–1952*,¹¹ která se konkrétně věnuje Marshallovu plánu od počáteční vize až po ukončení jeho fungování. Tato kniha mi byla nápomocna v pochopení vzniku, fungování a významu Marshallova plánu. Nejdůležitější pro mne byla třetí kapitola¹²,

⁴ Hermann-Josef Rupieper, *Die Wurzeln der Westdeutschen nachkriegs demokratie: der amerikanische Beitrag 1945 - 1952*, Westdeutscher Verlag, 1993

⁵ Tamtéž, str.: 37 - 86

⁶ Josef Becker, Hans Knipping, *Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in Postwar World 1945 - 1950*, de Gruyter, 1986

⁷ Tamtéž, str.: 117 – 134, 213 – 234, 303 – 322, 353 – 370, 429 – 444, 517 – 536

⁸ Alan. S. Milward, *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951*, Methuen, London, 1987

⁹ Tamtéž, str.: 1 - 55

¹⁰ Alan. S. Milward, *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951*, Methuen, London, 1987, str.: 90 - 125

¹¹ Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947–1952*, Cambridge university press, 1987

¹² Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947–1952*, Cambridge university press, 1987, str.: 88 - 134

kde se autor věnuje vztahu Marshallova plánu a německé poválečné obnovy.

2 BUDOUCNOST NĚMECKA VE VIZÍCH SPOJENCŮ A „HODINA NULA“

2.1 Plány velmocí na poválečné uspořádání

Na Casablanské konferenci (14. – 26. leden 1943) bylo americkým prezidentem Rooseveltem a britským premiérem Churchillem dohodnuto, že konec války s jakoukoliv zemí Osy bude znamenat pouze její bezpodmínečná kapitulace. Na konferenci v Teheránu (28. listopad – 1. prosinec 1943) se poprvé sešla tzv. „Velká trojka“¹³ a byla zde dohodnuta nová hranice západní hranice Polska. Jaltská konference (4. – 11. únor 1945) rozhodla, že poražené Německo bude „rozděleno na čtyři okupační zóny, spravované vítěznými mocnostmi“¹⁴ (jednu zónu dostala také Francie), a podle stejného klíče bylo rozděleno jeho hlavní město Berlín¹⁵. V otázce Polska konference potvrdila dřívější dohody o polských hranicích“¹⁶. Poslední konference velké trojky se odehrávala v Postupimi, již po konci války v Evropě (17. červenec - 2. srpen 1945). Hlavním tématem konference byla poválečná správa Německa, jeho uspořádání a rekonstrukce.

Výsledkem této konference se stala Postupimská dohoda¹⁷, která obsahovala pro Německo tyto důležité body: Byly v ní určeny hlavní cíle spojenecké okupace v programu 4D. V dohodě bylo oficiálně Německo rozděleno na čtyři okupační zóny a byla pevně určena Polsko-Německá hranice na linii řek Odra - Nisa. Okupačním mocnostem bylo dále přiznáno právo čerpat reparace z vlastních zón podle návrhu Spojených států, místo výběru reparací ve finanční či naturální formě, obdobně jako po skončení 1. světové války. Navíc Sovětskému svazu byly přislíbeny do-

¹³ Označení pro tři hlavní spojence v boji proti zemím osy Velkou Británií, Spojené státy americké a Sovětský svaz.

¹⁴ Viz. příloha č. 1

¹⁵ Viz. příloha č. 2

¹⁶ Vykoukal J. a kol., *Východ: Vznik, vývoj a rozpad sovětského 1944-1989*, Praha, Libri, 2000. str.: 57.

¹⁷ Zde postupimská dohoda v angličtině:

<http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/primary-resources/truman-potsdam/>
citováno dne 20. 4. 2012

plňkové reparační dávky ze západních zón. Program 4D obsahoval hlavní cíle spojenců v Německu, jednalo se o denacifikaci, dekartelizaci, demokratizaci, demilitarizaci. Zároveň bylo potvrzeno, že Německo bude obnoveno jako jednotný suveréni stát.

Během války se objevovalo více názorů na to, jakým směrem by se po válce mělo Německo ubírat. Známý je tzv. Morgenthauův plán¹⁸. Ministr financí USA Henry Morgenthau jej předložil ve svém memorandu 2. září 1944. Jeho vize spočívala v absolutní deindustrializaci celého německého území a jeho přeměně na zemědělský stát během 20 let následujících po skončení války. Dále mělo být Německo rozděleno na tři části: Mezinárodně spravovanou zónu v Porúří, Jihoněmecký a Severoněmecký stát. Morgenthau ve svém plánu počítal s tvrdými postihy pro válečné zločince. Plán byl takřka okamžitě odmítnut ministerstvem zahraničí i obrany, proto nebyl nikdy přijat vládou a nestal se nikdy oficiálním programem.¹⁹

I když tento plán nikdy oficiálně nefiguroval jako závazný plán vítězných velmocí na poválečné uspořádání, měli přesto západní spojenci na konci války silné tendence podobné tomuto řešení. Francouzi například plně schvalovali úplnou deindustrializaci. Zbavení Německa průmyslu bylo chápáno jako odpovídající odvetné a preventivní opatření. Mělo dojít k eliminaci hrozby další německé agrese. Zároveň Francie prosazovala rozdělení německého území, protože se strachovala z obnovy Německa jako územně rozsáhlého celku. USA, VB i Francie měly zájem na demilitarizaci Německa. Jak v praktické či materiální rovině, tedy co se týče velikosti armády a její výzbroje, tak v rovině filozofické či výchovné. To znamenalo vytěsnit militaristického ducha z německých obyvatel. O potrestání viníků války usilovali všichni zúčastnění, ovšem každý více či méně odlišným způsobem. Tento plán jasně demonstroval přístup k budoucnosti Německého státu. Měl za cíl kolektivně potrestat celý ně-

¹⁸ Příloha č. 3

¹⁹ John Dietrich, *The Morgenthau Plan: Soviet Influence on American Postwar Policy*, Algora publishing, New York, 2002, str.: 17 - 38

mecký národ a vytvořit německý stát bez jakýchkoliv mocenských aspirací ve střední Evropě. Plán měl zabránit další válce a pochopitelně umožnit zisky na úkor Německa. I když nebyl přijímán většinou, nacházel, alespoň zpočátku, mnoho podporovatelů. Je důležité si uvědomit tento přístup jako počáteční situaci ve vztahu německý stát versus západní spojenci.²⁰

2.2 „*Stunde Null*“ a situace v Německu po skončení války

Německo se po kapitulaci nacházelo v hodině nula. Celá země, plně obsazená spojenci, se nacházela v troskách. Neexistoval průmysl a infrastruktura. Zhroutil se celý státní aparát. Nefungovaly žádné úřady. Obchody neměly prakticky co prodávat. Země se nacházela na dně ekonomicky, fyzicky ale i psychicky. Němci byly poraženým národem. Okupační síly na celém území byly nenáviděným symbolem porážky, která byla nepřijatelným koncem třetí říše, ale pro mnoho lidí také znamením, že válka již skončila. Na celém území vládl zmatek, chaos. Celý německý národ se nacházel v hluboké desiluzi. Celá jedna generace, nebo alespoň její větší část, jakoby zmizela. To, co mělo být triumfálním tažením třetí říše k ovládnutí celého světa, se stalo jen hloubením hrobu „tisícileté říši“ a jejímu národu.²¹

V okamžiku kapitulace bylo pro spojence nejdůležitější obnovit pořádek a stabilizovat situaci na celém území. V tomto ohledu čelili mnoha problémům. Tím největším bylo zajištění zásobování potravin pro civilní obyvatelstvo. Civilisté totiž byli plně závislí na vojenských přidělech a možnost získat potraviny byla v celé zemi velmi omezená. Navíc s ustupujícím Wehrmachtem ustupovalo, a to hlavně na východě, mnoho civilistů, kteří situaci s potravinami ještě zhoršili. Později pak přibíli odsunutí Němci z Československého pohraničí, Pruska a Maďarska.

²⁰ Wilfried Mausbach: *Zwischen Morgenthau und Marshall. Das wirtschaftspolitische Deutschlandkonzept der USA 1944–1947*, Droste, Düsseldorf 1996, str.: 315 -164

²¹ Toby Thacker, *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a norimberské procesy leden 1944 - listopad 1946*, Mladá fronta, Praha 2011, str.: 247 - 280

V letech 1945 - 1948 klesal v některých částech Německa příděl kalorí na hlavu a den pod 1000, přičemž v roce 1936 byla norma 3000 kalorí.²² Obecně se v průměru pohyboval okolo 1800 kalorí, což byla nejnižší hodnota v Evropě.²³

Dalším neméně závažným problémem byla situace s ubytováním. Mnohá německá města se po spojeneckých náletech ocitla z větší části v troskách. Lidé žili v ruinách domů, v jejich sklepech, v narychlo zřízených nuzných ubytovnách nebo v provizorních přístřešcích. UNRRA²⁴ se snažila situaci zlepšit, ale nedisponovala dostatečnými kapacitami a její pomoc se omezovala jen na to nejnutnější.²⁵

Tato situace, ač se zdála sebehorší a sebebezávadnější, však v mnoha lidech vzbuzovala naději na vytvoření nového Německa, lepšího Německa znovu od začátku. Netušené možnosti této „*stunde null*“ si mnozí uvědomovali. Mnozí se vši silou pustili do vybudování nového, na troskách třetí říše stojícího, Německa. Jednotného Německa, které by mohlo být prosperujícím státem uprostřed Evropy.

²²<http://www.hdg.de/lemo/html/Nachkriegsjahre/DasEndeAlsAnfang/truemmerlebenUndTaeglicheNot.html> - citováno dne 21. 2. 2012.

²³ Tabulka viz příloha č. 4

²⁴ Anglicky United Nations Relief and Rehabilitation Administration, Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu – mezinárodní organizace založena na podkladě washingtonské dohody 1943 za účelem hospodářské pomoci státům poškozeným ve 2. světové válce. Pomoc byla poskytována zejména dodávkami potravin a léčiv, financovanými z příspěvků členských států, jež nebyly okupovány německými nebo japonskými fašisty. UNRRA byla 1947 zrušena usnesením Valného shromáždění OSN na popud USA a Velké Británie.

²⁵ William I. Hitchcock, *The Bitter Road to Freedom: The Human Cost of Allied Victory in World War II Europe*, Free press, New York, 2008, str.:215-48

3 OKUPAČNÍ ZÓNY A JEJICH VNITŘNÍ SITUACE

Rozdělení Německa na čtyři okupační zóny bylo navrženo na Jaltské konferenci (4. – 11. únor 1945). Smluvně bylo toto rozdělení potvrzeno na Konferenci v Londýně (26. červen – 8. srpen 1945). Německo tak přestalo existovat jako suverénní státní útvar až do roku 1949 a založení Spolkové republiky Německo a Německé demokratické republiky. Okupační mocnosti ve svých zónách v podstatě znovuobnovily zemské dělení z Výmarské republiky. Země v jednotlivých zónách měly svou vlastní zemskou ústavu a zemský sněm, zemskou vládu, znak a vlajku. Země byly tedy autonomními celky pod okupační správou jednotlivých mocností. Americká okupační zóna byla tvořena Bavorskem, Württembersko-Bádenskem, Hesenskem a Svobodným hanzovním městem Brémy. Britská zóna zahrnovala Brunšvicko, Hannoversko, Lippe, Oldenbursko, Severní Porýní-Vestfálsko, Schaumburg-Lippe, Šlesvicko-Holštýnsko, Svobodné a hanzovní město Hamburk. Francouzská zóna byla tvořena zeměmi Porýní-Falc, Bádensko, Württembersko-Hohenzollernsko (Sársko nebylo formálně okupováno, mělo zvláštní autonomní status a stalo se součástí francouzského hospodářského systému. Ačkoliv bylo formálně nezávislé, bylo francouzským protektorátem).²⁶

Cílem okupačních sil bylo z okupace co nejvíce vytěžit. Přístup k obyvatelstvu byl rezervovaný. Stále zde fungoval odstup, který si od Němců chtěli udržet.²⁷ Američané například důsledně aplikovali směrnici JCS 1067²⁸. Snahou západních spojenců se stala co nejefektivnější sprá-

²⁶ Viz. příloha č. 5

²⁷ Pro ilustraci vztahů okupačních sil k obyvatelstvu uvádím článek Perryho Biddiscomba *Dangerous Liaisons: The Anti-Fraternization Movement In The U.S. Occupation Zones Of Germany And Austria, 1945-1948*, publikovaný v *Journal of Social History*, jaro 2001, přejato z http://web.archive.org/web/20041109004114/http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m2005/is_3_34/ai_72412197/print, citováno dne 19. 4. 2012

²⁸ Směrnice vrchního velitele amerických okupačních sil, přijatá 24. dubna 1945. Dokument publikován v *Department of State: Foreign Relations of the United States, 1945, vol. 3, European Advisory Commission; Austria; Germany*, str.: 484, přejato z <http://usa.usembassy.de/etexts/ga3-450426.pdf>

va svěřeného území. Nejdříve ze všeho, však museli stabilizovat situaci v zónách, aby mohla vůbec jakákoliv správa fungovat.

3.1 Spojenecká kontrolní rada

Prakticky okamžitě po konci války, a mnohde ještě před jejím koncem, se po celém území Německa začala formovat politická uskupení. Celá situace na území pod správou západních spojenců vylučovala tvorbu nového politického systému z vrchu. Okamžitý vznik celonárodních stran byl znemožněn rozdělením země na okupační zóny a absencí německé direktivní moci. Direktivní moc byla oficiálně reprezentována Spojeneckou kontrolní radou, která začíná fungovat na území Německa 5. června 1945. V tento den byl v Berlínské proklamaci „o převzetí moci v poválečném Německu“²⁹ oznámen její vznik. Zřízení tohoto orgánu deklaruje Evropská poradní komise (tvořená Spojenými státy, Sovětským svazem, Velkou Británií a od listopadu 1945 i Francií), na základě dohody „o kontrolním systému v Německu“ vydané 14. listopadu 1944.³⁰ „Komandatura“, jak byla někdy kontrolní rada označována, byla tvořena jedním zástupcem za Francii Velkou Británii, USA a SSSR. Tímto zástupcem byl vojenský guvernér okupační zóny³¹. Tato čtveřice představovala nejvyšší úřední a správní moc. Jako podpůrný orgán Spojenecké kontrolní rady byl vytvořen koordinační výbor, v němž zasedal vždy jeden zástupce vojenského guvernéra, a kontrolní štáb, jenž byl dále dělen na několik ředitelství podle oboru činností, jimiž se zabýval. Podle Postupimských dohod měly vzniknout sekce ústřední německé správy pod vedením kontrolní rady. Jejich zřízení však nebylo umožněno nesouhlasným postojem Francie, pro kterou se jednalo o nepřijatelný centralizační krok.³²

²⁹ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:

http://germanhistorydocs.ghidc.org/sub_document.cfm?document_id=2298 citováno den 22. 2. 2012

³⁰ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.: 318.

³¹ Seznam vojenských guvernérů západních okupačních zón viz. příloha č. 6

³² Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.: 318.

Kontrolní rada měla na starosti celoněmecké záležitosti, v první řadě rušení nacistických zákonů. Dále měla uskutečňovat cíle, určené v Postupimi, v programu 4D. Kontrolní rada fungovala na základě jednomyslné shody, což se ukázalo jako problematické. Mezi západními spojenci a Sovětským svazem rostla vzájemná nedůvěra a vývoj v jednotlivých zónách byl dosti odlišný. Funkce kontrolní rady byla omezoována neshodami mezi spojenci, jejich vizemi a názory. Největší rozpory panovaly v otázce obnovy hospodářské jednoty, proklamované v Postupimských dohodách. V praxi tato situace vedla k tomu, že každý vojenský guvernér spravoval svou zónu po svém, bez nějaké ústřední organizační jednoty. Tato situace znemožňovala podnikat kroky ke konečnému sjednocení všech čtyř okupačních zón. Neexistence přímé výkonné moci, podléhající pouze radě, závislost rady na vůli jednotlivých vojenských guvernérů, pak v konečném důsledku vedla ke vzniku dvou státních útvarů na území Německa.

3.2 Program 4D - denacifikace a demokratizace

Program 4D, přijatý na konferenci v Postupimi, měl být čtyřbodovou spojeneckou politikou, prováděnou v jednotlivých okupačních zónách. Řízením a koordinováním programu byla pověřena Spojenecká kontrolní rada. Jednotliví vojenští guvernéři pak měli uvádět v život opatření přijatá kontrolní radou. To však bylo komplikované vzhledem k rozdělení pravomocí a celému systému fungování Kontrolní rady (viz výše, kapitola 3.1).

Hlavními politickými body programu byly denacifikace a demokratizace. Denacifikace se stala v poválečných letech i v budoucnu palčivou otázkou Německého národa. V každé zóně probíhal celý proces velmi odlišně s rozdílnými výsledky. Denacifikace se měla řídit směrnicí Spojenecké kontrolní rady č. 38,³³ vydané 12. října 1946.

³³ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2307 citováno dne 23. 3. 2012

Byl vytvořen dotazník se 131 otázkami, který museli všichni zúčastnění denacifikačního procesu vyplnit. Američané ve své zóně zřídili rozsudkové komory a odvolací komory, v nichž zasedali němečtí obyvatelé. V soudních procesech pak byli souzení dělení do 5 kategorií³⁴: Hlavní viníci, viníci, menší viníci, pasivní spoluúčastníci a zproštění obvinění. Těm, kteří byli rozsudkovou komorou označeni v prvních třech kategoriích, mohli být vyměřeny tresty od umístění do pracovního tábora (maximálně na 10 let) přes zákaz výkonu povolání, ztrátu místa či důchodu až po odejmutí volebního práva. Rozsudková komora však rozhodovala často svévolně a rozhořčovala tím německé obyvatelstvo. V obrovském množství případů byla praxe taková, že se vyřizovaly lehčí případy a ty těžší byly odsouvány stranou. Američané pak 31. března 1948 denacifikační proces úplně zastavili a přerušili tím i probíhající vyšetřování, čímž opět rozhořčili obyvatelstvo. Britové dávali před důkladnou denacifikací přednost vybudování efektivního správního systému, a tak nebylo výjimečné, když v úřednických postech bylo mnoho zaměstnanců z nacistické éry. Britové si ve své zóně vyhrazovali pro jakákoliv rozhodnutí v rámci denacifikačního procesu až do poloviny roku 1947 úplnou autonomii. Francouzi při denacifikaci postupovali především s ohledem na své počáteční politické zájmy – oslabit budoucí Německo. Tato snaha však rychle opadla a tak bylo ve Francouzské zóně mnoho řízení zastaveno.³⁵

Hlavním denacifikačním nástrojem však byl Norimberský proces. 20. listopadu začal před mezinárodním vojenským tribunálem proces s 22 hlavními obžalovanými. Ještě během války, 30. listopadu 1943, vydali spojenci Moskevské prohlášení tří mocností („o německých ukrutnostech v Evropě“), v němž oznámili, že váleční zločinci budou potrestáni. 8. srpna 1945. Pak byla spojenci uzavřena „dohoda o stíhání hlavních vá-

³⁴ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2304 citováno dne 23. 3. 2012

³⁵ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.: 324.

lečných zločinců evropské Osy“³⁶ a společně s ní v jednom dokumentu je vydán i „statut mezinárodního vojenského tribunálu“.

V tomto procesu byly podány nepopíratelné důkazy o Hitlerově aktivní proválečné politice, zločinech jeho samého i jeho přísluhovačů a to v několika rovinách. Důkazní materiál, obsažen ve 42 svazcích, byl v roce 1947 zveřejněn. Veřejnosti byl zpřístupněn úplný rozsah zločinů, prováděných představiteli nacistického Německa. Tyto důkazy pak vyděsily a šokovaly celý svět, nejvíce však němce samotné.³⁷

V roce 1948 pak byla v západních okupačních zónách denacifikace ukončena, i když je otázkou, do jaké míry byla prováděna a s jakými výsledky.³⁸ V roce 1949 pak byly ve spolkových zemích nově vzniklé republiky přijaty závěrečné denacifikační zákony.

Celkově lze proces denacifikace označit za sporný. Nemůžeme si rozhodně myslet, že proběhlo úplné vymýcení nacistického prvku z německé společnosti a všichni spolupracovníci, od těch nejmenších po ty největší, byli potrestáni. Denacifikace proběhla v duchu počátků studené války, na východě se tvořil nový nepřítel a bylo potřeba tuto špinavou práci nějak rychle ukončit. Na druhou stranu si položme otázku, zda mohl být tento proces vůbec úspěšný? Zda již od počátku nebyl odsouzen k zániku a to jak vzhledem k počtu lidí, kterých se denacifikace měla týkat, tak vzhledem k povaze celého procesu. Pravdou však zůstává, že již několik málo let po válce, se v politice a v různých jiných odvětvích lidských činností objevilo mnoho lidí spojených tak či onak s nacistickým režimem. Mnoho z nich se také přesunulo do jižní Ameriky.

³⁶ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2306 citováno dne 22. 3. 2012

³⁷ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.: 322 – 323

³⁸ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2304 citováno dne 22. 3. 2012

Demokratizace, stejně jako denacifikace, probíhala v každé zóně odlišně. Podle Postupimských dohod mělo dojít k decentralizaci celé politické struktury a měla vzniknout místní samospráva v demokratickém duchu. Okupační správa potřebovala jmenovat na různá správní místa německé obyvatele. Začala tedy vyhledávat němce nezatížené nacistickou minulostí a direktivně, od nejnižší úrovně, je začala dosazovat do samosprávných orgánů. V létě 1945 je spojenci povoleno v okupačních zónách zakládat politické strany. Ve snaze vytvořit si lepší výchozí postavení povoluje Sovětský svaz tvorbu politických stran o několik měsíců dříve. Po dohodě mezi spojenci byly povoleny čtyři modely politických stran sociálně demokratická, komunistická, křesťanskodemokratická a liberální. Zdola vznikající politický systém vycházel ze struktury Výmarské republiky hlavně kvůli tomu, že mnoho politiků bylo politicky aktivních již během existence Výmarské republiky. Vznikaly však i nové strany a to z nejrůznějších důvodů. Například v případě CDU, která vzniká jako reakce na zkušenosti s odporem proti Nacismu.³⁹

3.3 Politická scéna v západních okupačních zónách

Novou stranou se stala Křesťanskodemokratická unie CDU. Té se podařilo integrovat protestanty i katolíky a výsledně se stala velkou lidovou stranou pravého středu. Její členové byli křesťané bez ohledu na konfesi. CDU tvořili bývalí členové katolického Centra, protestanti z řad levicově liberální Německé demokratické strany (DDP), nacionálně liberální Německé lidové strany (DVP) a národně konzervativní Německé národně lidové strany (DNVP). 14. až 16. prosince se pak na říšském zasedání k CDU připojili Křesťanskodemokratická strana (CDP) a Křesťanská demokratická lidová strana (CDV). Tyto strany mají sice společný název CDU, ale nevytvořili společnou organizační strukturu. 13. října 1945 byla založena Křesťanskosociální unie v Bavorsku (CSU). Následně se připojuje k CDU, ale ponechává si svůj název a působí jen v Bavorsku. Stává

³⁹ Josef Becker, Hans Knipping, *Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in Postwar World 1945 - 1950*, de Gruyter, 1986, str.: 117 - 134

se jakýmsi zástupcem CDU pro tuto zemi. CSU je však, oproti CDU, stranou konzervativnější. CSU je rovněž více orientovaná na federalismus než CDU. Největší osobností CDU byl bezesporu Konrad Adenauer⁴⁰, který od počátku roku 1946 vedl stranu v Porýní i v britské okupační zóně.

První oficiální určení politického směru strany v Porýní bylo obsaženo v tzv.: Ahlenském programu⁴¹. Ten byl schválen i v britské zóně. Tento program byl výrazně levicový a reprezentoval tehdy silný vliv odborářského stranického křídla pod vedením Karla Arnolda. Postupně se však strana od tohoto programu odklání, i když není nikdy zrušen. V Britské zóně je vydána v červenci 1949 Düsseldorfská směrnice⁴², ve které se strana hlásí k sociálně tržnímu hospodářství, jehož koncept prosazuje profesor Ludwig Erhard⁴³. Pro úplnost je třeba dodat, že CDU fungovala i v zóně sovětské. Zde ji vedl Jakob Kaiser⁴⁴, který se svým programem tzv. „*křesťanského socialismu*“ sice získal podporu i v zónách

⁴⁰Celým jménem Konrad Hermann Joseph Adenauer se narodil 5. ledna 1876 v Kolíně nad Rýnem a zemřel 19. dubna 1967 v Rhöndorfu). Byl německým konzervativním politikem, první poválečným kancléřem Německa v letech 1949 – 1963) a také první předseda Křesťanskodemokratické unie CDU/CSU v letech 1950 – 1966. Adenauerovým hlavním politickým cílem byla integrace SRN do západoevropského politického a ekonomického systému. V hospodářské sféře se přikláněl k modelu sociálního tržního hospodářství Ludwiga Erharda a odmítal socializační tendence levého křídla CDU. Za důležitý cíl považoval vybudování nového vztahu k Francii. Zasloužil se o propuštění německých válečných zajatců ze Sovětského svazu v roce 1955.

⁴¹ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:

http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=3093 citováno dne 30. 1. 2012

⁴² Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:

http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=3094 citováno dne 30. 1. 2012

⁴³ Ludwig Erhard se narodil 4. února 1897 ve Furthu a zemřel 5. května 1977 v Bonnu. Byl doktor ekonomie, později profesor a po válce, protože nebyl zatížen nacistickou minulostí, působil nejdříve jako ministr hospodářství v bavorské zemské vládě, později jako spolkový ministr hospodářství a nakonec jako spolkový kancléř. Prosazoval ideu tržního hospodářství, která umožnila, společně s dalšími faktory, německý „hospodářský zázrak“.

⁴⁴ Jakob Kaiser se narodil 8. února 1888 v Hammelburgu a zemřel 7. května 1961 v Berlíně. Byl v poválečných letech až do roku 1947 předsedou CDU ve Východním Berlíně, poté byl sověty donucen odstoupit. V roce 1949 z východního Berlína odešel. Po svém přesídlení na západ se stal hlavním vnitrostranickým soupeřem Konrada Adenaura. Ve své vizi tzv.: křesťanského socialismu žádal určitou míru znárodnění podniků. Věřil v neutrální sjednocené Německo jako most mezi východem a západem.

západních ale nakonec po připojení tamější strany k bloku antifašistických stran a vzniku NDR ztrácí strana jakýkoliv vliv a význam.⁴⁵

5. července 1945 byla založena Liberálně demokratická strana Německa (LDPD), v jejímž čele stanul Wilhelm Külz. Tato strana vznikla také v rozšířeném duchu spojení pravicových a levicových liberálů. Vedení strany sice deklarovalo celoněmeckou působnost, ale její vliv byl omezen pouze na zónu sovětskou. Dalšími liberálními stranami byla Demokratická lidová strana (DVP), kterou založili Theodor Heuss⁴⁶ a Reinhold Maier, poté Strana svobodných demokratů (PFD). Celkově lze říci, že zakladatelé nových liberálních stran byli úspěšní při překonání historického rozštěpení na levicové a pravicové liberály. Jejich programy se sice více či méně lišili, ale společné pro ně bylo prosazování soukromého vlastnictví a odmítání vlivu církve na stát.⁴⁷

Stranická uskupení vznikající pod dohledem sovětů v Berlíně již od června 1945 neměla, jak se později ukázalo, šanci se prosadit v celoněmeckém měřítku. Toto bylo zřejmé u SPD, jejíž ústřední výbor požadoval již 15. června 1945 „organizační jednotu německé dělnické třídy“ a sjednocení s KPD. Tento požadavek zazněl i v některých částech západních okupačních zón ale Kurt Schumacher,⁴⁸ který v nich převzal vedení strany, jej striktně odmítl. V říjnu 1945 došlo tedy na říšské konferenci SPD ve Wennigsenu u Hannoveru k organizačnímu rozdělení SPD. Ústřední výbor se stal kompetentním orgánem v sovětské okupační zóně a Schumacher pro zóny západních spojenců. 11. června 1945 komunis-

⁴⁵ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.: 325–326.

⁴⁶ Theodor Heuss se narodil 31. ledna 1884, a zemřel 12. prosince 1963. V roce 1948 byl členem Parlamentní rady a měl značný vliv na utváření ústavy Spolkové republiky Německo. Byl první prezident Spolkové republiky Německo po 2. světové válce. Úřad zastával od 12. září 1949 do 12. září 1959.

⁴⁷ Josef Becker, Hans Knipping, *Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in Postwar World 1945 - 1950*, de Gruyter, 1986, str.: 117 - 134

⁴⁸ Celým jménem Kurt Ernst Carl Schumacher narozen 13. října 1895 v Chełmnu v Západním Prusku, zemřel 20. srpna 1952 v Bonnu, byl významný německý politik, člen Sociálně demokratické strany Německa v letech 1946 – 1952. Vedl opozici ve Spolkovém sněmu za kancléřství Konrada Adenauera. Oproti němu nechtěl tak úzké vazby na západ, protože si myslel, že to bude překážkou k znovusjednocení Německa. Byl ostře proti spojení SPD s východoněmeckou SED.

tická strana KPD v Berlíně zveřejňuje jako první strana provolání, v němž požaduje pro Německo občansko-demokratické a antifašistické státní zřízení. Sjednocení KPD a SPD bylo v tuto chvíli odmítnuto, ale když komunisté poznali, že by mohly získat méně stoupenců, než očekávali, začaly od října 1945 s pomocí sovětské okupační správy prosazovat ono spojení s SPD v sovětské zóně. Spojení KPD a SPD, ke kterému došlo v dubnu 1946, znamenalo konec sociální demokracie v sovětské zóně. Kurt Schumacher byl však stále přesvědčen, že sociální demokracie bude vůdčí stranou v celém Německu.⁴⁹

Tyto vzniklé strany vytvořili po prvních volbách zemské vlády, na které byly okupační správou postupně delegovány pravomoci. V březnu roku 1947, byla vytvořena volná celoněmecká organizace politických stran. Již v lednu 1948 se však rozpadá poté, co se LDPD po účasti na lidovém kongresu v sovětské zóně evidentně ocitla pod vlivem Jednotné socialistické strany Německa (SED). 11. prosince 1948 se pak v Heppenheimu spojují zemské strany ze západních okupačních zón ve Svobodnou demokratickou stranu (FDP) již předsedá Theodor Heuss.⁵⁰

3.4 Hospodářská situace v západních okupačních zónách

Složitá situace s potravinami byl nejpálčivější ale bohužel ne jediný problém na německém území. Hospodářství vlastně neexistovalo. Poničená infrastruktura velmi silně omezovala možnost dopravy jídla a vlastně čehokoliv z venkova do měst. Také podniky, továrny se tím pádem mohli obnovovat jen velmi pomalu.

Na konferenci v Postupimi, byla v programu 4D odsouhlasena demilitarizace a dekartelizace. Spojenci se prakticky rozhodli pro zrušení německého zbrojního průmyslu a civilních průmyslových odvětví, které by jej mohli podporovat. Tato charakteristika se dala aplikovat na drtivou

⁴⁹ Hermann-Josef Rupieper, *Die Wurzeln der westdeutschen nachkriegs Demokratie*, westdeutscher verlag: der amerikanischen Beitrag 1945 - 1952, 1993 str.: 142 - 150

⁵⁰ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995

většinu průmyslu. Pro Německo byly určeny tzv. schválené mírové potřeby. Ty určovali výrobní normu v každém odvětví. Proto, aby bylo těchto norem dosaženo, bylo zkontrolováno, kolik výrobních podniků Německo k plnění těchto plánů potřebuje. Ty co byly vyhodnoceny, jako nadbytečné byly demontovány. Na každý rok byl určen průmyslový plán, který by tyto mírové potřeby určoval podle evropského průměru. Určování tohoto plánu měla na starosti Spojenecká kontrolní rada. V prvním plánu byl určen limit výroby oceli přibližně na 5,8 milionů tun oceli (přibližně 25% předválečné výroby)⁵¹. Británie, v jejíž zóně se nacházela většina ocelářských závodů, žádala zvýšení limitu na 12 milionů. Sovětský svaz a Francie uvažovaly dokonce o limitu 3 milionů tun. Omezení výroby oceli snížilo objem výroby i v jiných odvětvích průmyslu, závislých na oceli.⁵²

Do roku 1948 navíc platil zákaz importu vysoce kvalitní švédské železné rudy do Německa. Německé ocelárny vyráběly z místních, méně kvalitních zdrojů, což logicky snižovalo kvalitu oceli a navíc zvyšovalo objem uhlí ve výrobním procesu. Německá ocel byla také prodávána až do 1. dubna 1948 za válečné ceny. Společně s těmito faktory se na nízkém výkonu ocelářství projeví snahy o dekartelizaci.⁵³

Spojenecká kontrolní rada také určila vývozní cenu uhlí na 10,5 dolaru za tunu, přičemž ve světě se cena za tunu pohybovala okolo 25 ti až 30 ti dolary. V září 1947 byla sice cena zvýšena, ale stále zaostávala za světovou cenou o 5 až 7 dolarů. Těžba uhlí v zónách postupně rostla.⁵⁴ Spojené státy Francie a velká Británie takto ušetřili přibližně 200 milionů dolarů.⁵⁵

⁵¹ Tabulka výroby železa a oceli viz příloha č. 7

⁵² Nicholas Balabkins, *Germany Under Direct Controls; Economic Aspects Of Industrial Disarmament 1945-1948*, Rutgers University Press, 1964. str.: 130.

⁵³ Nicholas Balabkins, *Germany Under Direct Controls; Economic Aspects Of Industrial Disarmament 1945-1948*, Rutgers University Press, 1964, str.: 128-130

⁵⁴ Viz Alan. S. Milward, *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951*, Methuen, London, 1987 str.: 134 tabulka č. 22

⁵⁵ Tamtéž str.: 124

Demontáže německého průmyslu fungovaly ve všech zónách. V západních okupačních zónách byly později omezeny, protože velká část demontovaných provozů převážně z Porúří byla v rámci doplňkových reparačních dávek posílána do sovětské zóny. V sovětské zóně pokračovali demontáže neomezeně dál. V americké zóně začali demontáže v březnu 1946, kdy bylo oznámeno v průmyslovém plánu na rok 1946, že bude demontováno 1600⁵⁶ provozů. Tato vlna snížila produkční kapacitu těžkého průmyslu na 63 % úrovně z roku 1938. Později se okupační zóny připojily k Marshallovo plánu, a byl předpokládán konec demontáží. V říjnu 1947 byl však vydán nový průmyslový plán pro rok 1947 a s ním další seznam demontáží s 682 položkami. Marshallův plán i demontáže tedy působili současně a v roce 1947 se produkční kapacita zvedla přibližně na úroveň z roku 1938. Rokem 1947 nastartován růst průmyslové produkce. Demontáže v západních zónách končí rokem 1950. Odhaduje se, že demontovány byly provozy v hodnotě 5,4 mld. německých marek.⁵⁷

Autor John Gimbel ve své knize „*Science Technology and Reparations: Exploitation and Plunder in Postwar Germany*“ z roku 1990 uvádí, že konkrétně Spojené státy se podíleli 8,9% na průmyslových demontážích v Německu. Daleko větší zisk však západní spojenci měli ze získaného duševního vlastnictví („*intellectual reparations*“), jako jsou patenty, autorská práva, ochranné známky výkresy strojů a pracovní postupy. Autor uvádí, že hodnota Spojenými státy a Velkou Británií takto získaných materiálů je okolo 10 mld. dolarů. Známost se stala americká operace „*Paperclip*“.⁵⁸ Méně známější je například „*Project Hill*“.⁵⁹ Tyto operace častokrát porušovali denacifikační zákony, vzhledem k tomu, že většina zúčastněných Němců byla více či méně aktivně spojena s nacisty třetí

⁵⁶ čísla se liší, v knize Henry C. Wallich, *Mainsprings of the German Revival*, 1955, str., 348 je například uváděna demontáž 1500 provozů.

⁵⁷ Wolfgang Benz, *Von der Besatzungsherrschaft zur Bundesrepublik. Stationen einer Staatsgründung 1946–1949*, Frankfurt, 1989, str.: 80

⁵⁸ Více k operaci „*Paperclip*“ v Linda Hunt, *Secret Agenda: The United States Government, Nazi Scientists, and Project Paperclip, 1945 to 1990*. St Martin's Press - Thomas Dunne Books, 1991

⁵⁹ Více k „*Project Hill*“ v článku Derek R. Mallett, *Western Allied Intelligence and the German Military Document Section, 1945-6*, *Journal of Contemporary History*, duben 2011; vol. 46, 2: str.: 383-406.

říší. Velká Británie se také uchýlovala k únosům vědců, či internacím některých pracovníků.⁶⁰

Ještě před přijetím Marshallova plánu Spojené státy schválili program GARIOA⁶¹ ten měl po válce pomoci okupovaným zemím při mimořádných událostech a to hlavně ve formě potravin pro zmírnění složité potravinové situace. Prostředky v rámci této pomoci měly být v Německu použity na nákup potravin, ropy a hnojiv. Využit prostředku pro dovoz zásadních průmyslových surovin bylo, v souladu se směrnicí JCS 1067, zakázáno.⁶² Německo obdrželo dodávky v rámci GARIOA mezi červencem 1946 a březnem 1950. v roce 1948 činili společné výdaje USA a Velké Británie na tuto humanitární pomoc přibližně 1, 5 miliardy dolarů a přesto byla situace stále neuspokojivá. V roce 1953 pak činí dluh západního Německa vzniklý z GARIOA a Marshallova plánu částku přesahující 3,3 mld. dolarů. V témže roce je však také rozhodnuto o tom že SRN bude splácet pouze částku 1,1 mld. dolarů. Tato částka je splacena v roce 1971.⁶³

Svůj přístup spojenci brzy přehodnotili. Situace v jejich zónách byla neutěšená a navíc na východě se proti nim formoval protivník. Až po vzniku Bizonie a přijetí Marshallova plánu se situace zlepšila. Britové s Američany a později i Francouzi pochopily, že větší hrozbou pro ně je Sovětský svaz. Posun byl brzy vnímatelný i samotnými obyvateli. Tato změna v přístupu byl citelná nejdříve u Spojených států a Velké Británie, pro něž byl SSSR velkým nepřítelem. Francie se k nim přidává pomaleji a později. Lze konstatovat, že počátek studené války pomohl ke změně vnímání německého státu a Němců samotných ze strany západních spo-

⁶⁰ John Gimbel, *Science, Technology, and Reparations: Exploitation and Plunder in Postwar Germany*, Stanford university press, 1990 str.: 215- 224

⁶¹ Government and Relief in Occupied Areas – Vláda a pomoc v okupovaných zemích

⁶² Více k souvislostem se směrnicí JCS 1067 v John Dietrich, *The Morgenthau Plan: Soviet Influence on American Postwar Policy*, Algora publishing, New York, 2002, str.: 75 - 82

⁶³ Nicholas Balabkins, *Germany Under Direct Controls; Economic Aspects Of Industrial Disarmament 1945–1948*, Rutgers University Press, 1964, str.: 101–107

jenců. Studená byla jedním z důležitých faktorů při vzniku Spolkové republiky Německo.

3.5 Směr hospodářské politiky a měnová reforma v západních okupačních zónách

Okamžitě po vytvoření základů politické scény, začala být na politické úrovni velmi aktuální otázka budoucí hospodářské organizace, hospodářského uspořádání a směru celé hospodářské politiky, jíž se bude Německo ubírat. FDP a CSU byly proti převládajícímu názoru vyšší míry socializace hospodářství. SPD zastávala směr větší socializace hospodářství, chtěla zvýšit podíl spolurozhodování zaměstnanců a omezit či úplně eliminovat politickou moc soukromého průmyslu, který před válkou výrazně dopomohl nacistům k moci. Tento názor zastával předseda CDU v sovětské zóně Jakob Kaiser a formuloval jej ve své vizi tzv. „*křesťanského socialismu*“. Ahlenský program obsahoval také jasné formulace vyzývající k omezení moci soukromého kapitálu. Podle mnohých mělo dojít k plošnému zestátnění těžkého průmyslu a velké podniky se měly rozdělit na menší. Tyto socializační tendence se projeví v zemských ústavách, jež vznikaly v letech 1946 – 1947. Spojené státy a Velká Británie však na tyto socializační tendence hleděly se strachem a tak jakýkoliv pokus o větší zestátnění zastavovali. Argumentovali tím, že hospodářské uspořádání nelze stanovovat na zemské úrovni, ale musí být celostátní záležitostí a musí tedy počkat na vytvoření jednotného státu.⁶⁴

V CDU se postupně prosadil nový projekt sociálně tržního hospodářství. Za tímto konceptem stál Ludwig Erhard. V podstatě šlo o zachování soukromého vlastnictví výrobních prostředků s tím, že stát měl ochranné a opravné funkce. Parlamentní rada Bizonie v Základním zákoně blíže nespecifikuje konkrétní hospodářské uspořádání. Došlo ke zrušení vázaného hospodářství, proběhla měnová reforma a došlo

⁶⁴ Josef Becker, Franz Knipping, *Power in Europe?: Great Britain, France, Italy and Germany in a poster World, 1945–1950*, de Gruyter, 1986, str.: 303 - 322

k přijetí Marshallova plánu. Politická situace ve spolkovém sněmu po prvních volbách v roce 1949 tak umožnila uskutečnit koncept sociálně tržního hospodářství.⁶⁵

Na základě londýnské konference byl 19. června 1948 vyhlášen měnový zákon tří západních vojenských guvernérů. 20. – 21. června byla provedena měnová reforma⁶⁶. Každý obyvatel západních zón pak za 60 říšských marek obdržel 40 německých marek (tzv. kopfgeld – přiděl na hlavu) a během srpna zbylých 20 marek. Podniky pak dostaly na každého zaměstnance 60 nových marek. Provedení měnové reformy bylo nevyhnutelné, protože během válečného hospodářství bylo vytištěno velké množství peněz, které bylo podloženo nízkou nabídkou zboží. Říšská marka byla vyměněna za německou marku (DM). Veškeré platy, mzdy, penze i nájemné apod. byly převedeny v poměru 1:1, ale úspory byly znehodnoceny v poměru 100 : 6,5. Po měnové odluce bylo z iniciativy Ludwiga Erharda (ředitel Úřadu pro hospodářství ve správě trojzóny), bez souhlasu západních okupačních mocností, zrušeno řízené hospodářství a byly uvolněny ceny zboží. Tímto rozhodnutím zmizel přes noc černý trh a v obchodech byl dostatek zboží. Tato měnová reforma byla nevýhodná a tvrdá pro střadatele ale výhodná pro držitele věcných hodnot.⁶⁷

3.6 Komplexní zhodnocení situace v západních okupačních zónách

Situace bezprostředně po skončení války byla složitá. Pozvolna obnovující se politický systém ukazoval v prvních poválečných měsících výraznou levicovou orientaci napříč celou společností. Tyto tendence vyvolávaly obavy hlavně u Spojených států amerických a Velké Británie. Levicové tendence byly v jejich okupačních zónách drženy na uzdě.

⁶⁵ Hermann-Josef Rupieper, *Die Wurzeln der westdeutschen nachkriegs Demokratie: der amerikanischen Beitrag*, westdeutscher verlag, 1945 - 1952, 1993 str.: 187

⁶⁶ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2843 citováno den 16. 1. 2012

⁶⁷ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.:333 - 334

Nová politická scéna vycházela z konceptu Výmarské republiky, ale přibyla nová politická strana CDU společně s CSU, která se pak stala dominantní silou v Bizónii a Trizónii, ale vznikali i další politické strany. Již během prvních měsíců fungování politických stran se ukázala odlišnost situace v západních okupačních zónách a v zóně sovětské. 6. a 7. července 1947 byla svolána mnichovská konference předsedů vlád. Na této konferenci měly být ministerským předsedy projednány kroky vedoucí k vytvoření celoněmecké vlády. Měl být položen základ jednotného Německa. Ministerští předsedové ze sovětské zóny však konferenci opustili ještě před jejím začátkem. Tento pokus vytvořit celonárodní politické zastoupení tak skončil nezdarem. Nemožnost sjednocení celého Německa byla čím dál jasnější.⁶⁸

Hospodářská konsolidace a proklamovaná hospodářská jednota celého Německa byla složitou otázkou na vnitropolitickém, ale jak si později ukážeme i na mezinárodním poli. Spojenci nastoupili cestu, která zpočátku vedla k devastaci německého hospodářství, svou politikou zbrzdili obnovu. Obnova mohla přijít až po přehodnocení postoje vůči Německu. S tímto přehodnocením přišli hlavně Britové a Američané, až později se přidali Francouzi. Co se týče modelu hospodářství, převládali na německé politické scéně zpočátku silné levicové tendence (znárodňování atd.). Tyto levicové a socializační tendence v hospodářství pomalu slábly a postupně zvítězil model sociálně tržního hospodářství Ludwig Erharda. Tento koncept později v západním Německu, společně s dalšími aspekty umožnil hospodářskou konjunkturu padesátých let.

Podle postupimských dohod prosazovaný program 4D byl důležitým prvkem poválečného Německa. I když tento program zaznamenal v určitých oblastech úspěchy, celkově se dá hodnotit jako velmi rozporuplný. V každé z okupačních zón byl aplikován s jinou intenzitou, v rozdílné hloubce a různě úspěšně. Nejrozporuplnější částí tohoto pro-

⁶⁸ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995, str.: 332

gramu je denacifikace, která proběhla neúplně a často vědomě nedůsledně. Úspěch denacifikace však mohl být stoprocentní jen v teoretické rovině. Společnost jako celek byla od nacismu očištěna, ale mnoho jednotlivců potrestáno nebylo

Ze složitého chaosu poválečných měsíců se začali vynořovat obrysy německého státu. Ten však již evidentně v roce 1948 mířil ke vzniku dvou státních útvarů.

4 CESTA KE VZNIKU BIZONIE A TRIZONIE

Během války se postupně ukazovali rozpory mezi spojenci. Nejmarkantnější byly neshody mezi SSSR na straně jedné a USA s VB na straně druhé. Cílem války Evropě bylo porazit Německo a jeho spojence. Po ukončení bojů v Evropě však strašák Německa zmizel a tím zmizel i jednotící prvek spojenecké koalice. Stále více bylo jasnější, že představy vítězných spojenců o poválečném uspořádání na Evropském kontinentě a poválečné podobě Německa nejsou jednotné, vlastně ani z principu nemohou být, a proto bude muset Německo vzniknout jako kompromis rozličných vizí a návrhů nebo každý bude svou vizi prosazovat ve své zóně. Spojenectví vytvoření proti silám Osy se začínalo drolit a svět se začínal polarizovat.

Sovětský svaz se cítil ohrožen expanzí kapitalismu, a proto se Stalin se v prvních měsících po válce choval velmi suverénně až agresivně. USA se konsolidací a tvorbou nárazníkové pásma ve východní a střední Evropě pomocí satelitních států cítili ohroženy. Tlak SSSR, který vytvářel pomocí své zahraniční politiky a pomocí komunistických stran v jednotlivých zemích vedl nejprve USA s VB a později i Francii ke stále užší spolupráci, která nakonec vedla ke vzniku SRN. Tento tlak byl v prvních poválečných měsících mírnější. Sovětský svaz se zpočátku nevyhraňoval nijak zásadně. Až později se začíná vyostřovat, společně s tímto vyostřením však dochází ke stále neústupnějšímu jednání západních spojenců, tato gradující situace pak nakonec vede k začátku studené války, za něž je považována První berlínská krize.⁶⁹

Sovětský svaz se snažil konsolidací své sféry vlivu vytvořit protíváhu proti kapitalismu a do rukou mu hrála i situace na mezinárodní politické scéně. Franklin Delano Roosevelt umírá 12. dubna 1945 a v červnu 1945 prohrávají konzervativci v čele s Winstonem Churchillem volby a on musí odjet z konference v Postupimi.

⁶⁹Vladimír Nálevka, *Horké krize studené války*, Vyšehrad, 2010, str.: 11 – 16, 36 - 42

V postupimských dohodách deklarovaná hospodářská jednotnost všech okupačních zón byla velmi složitou otázkou a to jak vnitropoliticky tak na mezinárodní politické scéně. Již první měsíce po válce a hlavně krize v zásobování z přelomu let 1945 a 1946 ukázaly, jak moc je nutné obnovit a podporovat tuto hospodářskou jednotu. Francie se však proti jakýmkoliv centralizačním snahám velmi ostře bránila. Spojené státy tedy oslovili Velkou Británii a Sovětský svaz s návrhem vytvoření společné hospodářské správy pro své tři okupační zóny. Sověti a Britové však tento návrh odmítli. Velká Británie však později po Pařížské mírové konferenci na návrh Spojených států kývla.⁷⁰

Důvod ke vstřícnosti Velké Británie v otázce hospodářské jednoty okupačních zón byl jednoznačný. Začala v měsících po válce hospodářsky kolabovat a propukla vnitropolitická krize, premiér Winston Churchill, ikona boje proti nacistickému Německu, odstoupil. Britové se snažili vyvázat z veškerých mezinárodních závazků a chtěli se soustředit hlavně na vnitřní politiku, vnitřní stabilizaci a obnovu. Británie, ačkoliv byla stále ještě velmocí, postupně ztrácela svou pozici a rozpad impéria v dlouhodobém horizontu, se ukázal jako nevyhnutelný. Dalším cílem, bylo konsolidovat situace ve vlastní okupační zóně. Zajistit dostatečné zásobování potravinami a dalšími komoditami. Jediným na koho se tehdy mohla Velká Británie v této situaci obrátit, byly Spojené státy.⁷¹

Velká Británie se výrazně angažovala v Řecku a Turecku ale po kolapsu z přelomu let 1946 – 1947 přerušila svou podporu řecké vládě v boji proti komunistům, předala správu Palestiny do rukou OSN a vydala rozhodnutí o svém odchodu z Indie. Tato rozhodnutí vydaná 20. až 22. února 1947 jasně ukázala slabou pozici Velké Británie, která se prioritně soustředila na vnitřní obnovu. Britové pak přesvědčovali Američany o nutnosti podpory Řecka a Turecka. Argumentovali ohrožením USA ko-

⁷⁰ Robert W. Carden, *Before Bizonia: Britain's Economic Dilemma in Germany, 1945-46*, *Journal of Contemporary History*, červenec 1979; vol. 14, 3: str.: 535-555.

⁷¹ Alan. S. Milward, *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951*, Methuen, London, 1987 str.: 235 - 239

munismem, který se měl po případném vítězství v Řecku či Turecku rozšířit po celé západní Evropě.⁷²

Někteří Američané si uvědomovali, že již nemohou vyklidit své pozice v Evropě jako po první světové válce a stáhnout se zpět za Atlantik, neboť izolacionismus se tehdy ukázal jako špatné řešení a to jak politicky tak ekonomicky. S jejich opětovným odchodem z Evropy počítal ve své agresivní politice Stalin, ale ukázalo se, že jeho počty byly liché.⁷³ V kongresu byla situace napjatá a kongresmani byli rozděleni na tábor pro izolacionistický a proti izolacionistický. Nakonec však spojené státy nastoupili cestu přímé angažovanosti na evropském kontinentě a v podstatě Británii zastoupili v části jejich zahraničních záležitostí (Řecko, Turecko) a prezident Truman vyhlásil 12. března 1947 Trumanovu doktrínu, ta se primárně týkala Řecka a Turecka, ovšem komplexně vystihuje směr a cíle politiky USA v budoucích letech. Protože Truman a jeho spolupracovníci si uvědomovali, že hlad a bída v Evropě napomáhají růstu vlivu Sovětského svazu, museli spojené státy zasáhnout primárně v ekonomické oblasti a tím potažmo i v oblasti politické. Američany byla opuštěna směrnice generálního štábu JCS 1067 k provádění okupační politiky, která byla k německým obyvatelům velmi tvrdá a nesla v sobě prvky potrestání kolektivní viny německého obyvatelstva.⁷⁴ Po opuštění této směrnice, jež v sobě nesla ještě stopy Morgenthauova plánu, začali Američané s obnovou hospodářství ve své zóně. Odtud pak byl jen kousek k vizi Plánu evropské obnovy.⁷⁵

4.1 Marshallův plán

European Recovery Program (E. R. P.), známější jako Marshallův plán, měl zajistit poválečnou obnovu Evropy. Cílem byla vyšší efektivita

⁷² Vladimír Nálevka, *Horké krize studené války*, Vyšehrad, 2010, str.: 15

⁷³ Tamtéž, str.: 11

⁷⁴ Francis R. Nicosia, Jonathan Huener, *Business and Industry in Nazi Germany*, Beghahn Books, 2004, str.: 130

⁷⁵ Josef Becker, Franz Knipping, *Power in Europe?: Great Britain, France, Germany in a poster Word, 1945–1950*, de Gruyter, 1986, str.: 187 – 196

americké hospodářské pomoci na kontinentu. E.R.P se stal nástrojem aplikace Trumanovi doktríny v praxi. Plán získal jméno podle svého hlavního strůjce George Catletta Marshalla, nastoupivšího v roce 1947 na post ministra zahraničí. Oficiálně byl vyhlášen v projevu G. C. Marshalla 5. června 1947 v jeho projevu na Harvardské univerzitě⁷⁶. Byl nabídnut všem zemím v Evropě, vyjma Španělska. SSSR tento plán odmítl a označil jej za nástroj, kterým může USA omezovat suverenitu jednotlivých zemí. Plán nakonec nebyl přijat žádnou zemí z východní Evropy (i když Polsko a Československo jej nejprve přijali. Pod tlakem SSSR jej nakonec museli odmítnout⁷⁷). Americkým kongresem byl plán přijat 3. dubna 1948. s požadavkem na koordinaci a kooperaci mezi státy. Marshallův plán se stal hnacím motorem poválečné obnovy v celé Evropě. V západních okupačních zónách nastartoval německý hospodářský zážrak. Neústupný postoj Sovětského svazu pak ukázal zvětšující se rozpory mezi bývalými spojenci protihitlerovské koalice. Vize jednotného Německa se na základě těchto událostí zdá být vzdálená.⁷⁸

Důvodem k vyhlášení Marshallova plánu byla hlavně hospodářská pomoc zubožené Evropě. V USA si Truman a Marshall uvědomovali, že hospodářská obnova jde ruku v ruce s obnovou politickou a společenskou. Bída, hlad, nestabilita, to byly okolnosti, které napomáhali komunistům. Plán byl koncepční politikou vycházející z Trumanovy doktríny, jež měla organizovanou formou začlenit Evropu do světového obchodu. Tento proces měl zajistit obnovu a stabilitu Evropy a tím zadržet vzrůstající se komunismus, který se již dostal svou sférou vlivu do středu Evropy.⁷⁹

⁷⁶ Plné znění projevu v Zdeněk Veselý, *Světová politika 20. století v dokumentech (1945 – 1990)*, Vysoká škola ekonomická, 2001, str.: 18 – 22

⁷⁷ Podrobněji viz. Oldřicha Tůma, Československo a Marshallův plán, *Revue Politika*, 6-7, 2007

⁷⁸ Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947–1952*, Cambridge university press, 1987, str.: 26 – 31

⁷⁹ Tamtéž, str.: 49 – 53

Po vyhlášení plánu se z iniciativy britského ministra zahraničí Ernesta Bevina konalo od 23. června 1947 v Paříži setkání, na kterém se měly návrhy podané USA projednávat. Na druhém pařížském setkání zástupců 16 ti západoevropských států, které se konalo 12. července 1947, se státy měly dohodnout na koordinaci, ukázat iniciativu a vytvořit společný plán, který byl (společně se zveřejněním hospodářské situace) určen jako podmínka. Zde byl ustanoven Výbor pro evropskou hospodářskou spolupráci a po těžkých jednáních určena částka 29 miliard dolarů (později snížena o 7 mld.),⁸⁰ která byla 21. září 1948 předložena Spojeným státům.⁸¹

Po jednáních v Evropě bylo životně důležité, aby plán přijal kongres. Marshall jej zde předložil během ledna roku 1948. Mnoho kongresmanů se k němu tvářilo skepticky už jen z principu. Mnohým vadila vysoká částka. Jednání byla zdlouhavá a velmi tvrdá. Nakonec vzhledem k situaci v Evropě, kde sílil vliv komunismu, byl přijat 2. dubna 1948. Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC) pak vznikla, aby uvedla v život celý plán. Američané realizaci plánu dozorovali pomocí Úřadu pro hospodářskou spolupráci (E. C. A.). Její kancelář byla otevřena v hlavním městě každé země, účastníci se plánu. Ředitelem tohoto úřadu se stal Paul G. Hoffman (v letech 1935 – 1948 ředitel automobilky Studebaker). Marshallův plán byl odstartován.⁸²

Marshallova plánu se celkově účastnilo 16 zemí. Nejvíce plán posílil ekonomiky Německa, Francie, Velké Británie a Itálie. Největší důraz byl kladen na obnovu Německa v silný a prosperující stát. SSSR naproti tomu chtěli slabé Německo, které by mohly ovlivňovat. Plán se stal jedním z prvních impulsů pro evropskou integraci a v důsledku stmelil západní blok a vyčlenil blok východní.

⁸⁰ Vladimír Nálečka, *Horké krize studené války*, Vyšehrad, 2010, str. 16

⁸¹ Tamtéž, str. 11 – 16

⁸² Tamtéž, str. 11 – 16

Jako reakci na Marshallův plán a Trumanovu doktrínu, částečně jako demonstrace vlivu SSSR vzniká 12. září 1947 Informbyro (Informační byro komunistických stran), které je obdobou předválečné kominterny, a jsou do něj začleněny komunistické strany SSSR, Československa, Polska, Maďarska, Bulharska, Rumunska, Jugoslávie, Itálie a Francie. Poslední dvě jmenované komunistické strany pak měly za úkol působit komplikace či přímo překazit realizaci Marshallova plánu a potažmo i Trumanovi doktríny ve svých zemích, což se jim nepodařilo.⁸³

Přijetím Marshallova plánu západními okupačními zónami došlo k oddělení západních okupačních zón od zóny východní nejen v aspektu hospodářském. Přijetí Marshallova plánu znamenalo nastoupení cesty k nejednotnosti Německa. Východní zóna byla od západních oddělena politicky i hospodářsky. Marshallův plán nastartoval ekonomiku budoucí SRN k hospodářskému zázraku.

4.2 Sjednocení západních okupačních zón

Britové měli spoustu starostí s domácí situací a ve vlastní okupační zóně i doma měli nedostatečné zásobování potravinami, v jehož důsledku lidé trpěli hlady. Hrozil kolaps celého britského státu. Britové chtěli po spojencích snížení či zrušení celních bariér mezi zónami. Chtěli tak zlepšit celkovou situaci ve své zóně. Ve dnech 15. června. – 12. červencek 1946 proběhla v Paříži konference ministrů zahraničních věcí USA, Velké Británie, Francie a SSSR k německé otázce. 20. července 1946 Spojené státy požadovali v kontrolní radě uzavření vícestranných smluv mezi okupačními mocnostmi v duchu postupimských dohod, aby bylo možno lépe zvládat hospodářské problémy a účinněji organizovat zásobování Německa. Postupné přibližování Britů a Američanů v poválečné obnově Německa se stvrdilo reakcí na požadavek hospodářské jednoty. Byla

⁸³ Karel Žaloudek, Encyklopedie politiky, Libri, Praha, 2004, str.: 163

uzavřena společnou smlouvou z 2. prosince 1946,⁸⁴ která byla podepsána mezi ministry zahraničí obou zemí. Tato smlouva nabývá platnosti 1. ledna 1947, tímto datem, i přes odpor Francie a SSSR, vzniká tzv. Bizonie.⁸⁵

Hlavním důvodem a cílem tohoto propojení okupačních zón bylo zefektivnění hospodářské obnovy zničeného Německa a vypuknutí zásobovací krize z přelomu let 1945/1946. Svou roli zde však dozajista sehráli i obavy z rostoucího vlivu SSSR v Evropě, jenž se ukazoval stále více v zemích střední a východní Evropy. Již na setkání Američanů a Britů 5. až 11. září 1946 vzniká Hospodářská rada a 10. června 1947 Správa sjednoceného hospodářského území. V podstatě tedy vzniká parlament. I když se Američané okamžitě snaží zlepšit situaci, nedisponují dostatečnými kapacitami a přes postupné mírné zlepšování situace nebyla zdaleka uspokojivá a opravdu výrazné zlepšení přinesl až Marshallův plán. Spojení bylo velmi výhodné, protože obě zóny se vhodně hospodářsky doplnily. V britské zóně převažoval těžký průmysl a surovinové zdroje, v americké zóně byl především zpracovatelský průmysl. Oba dva aktéři sjednocení apelovali na Francii i SSSR, aby pokračovali v krocích k hospodářskému sjednocení celého Německa. 23. února 1948 byla v Londýně zahájena konference ministrů zahraničních věcí západních spojenců, k nimž se připojili ministři zahraničí států Beneluxu (Belgie, Nizozemí, Lucembursko). Na této konferenci se zúčastnění ministři dohodli na měnové odluce na teritoriu tří západních okupačních pásem a na vytvoření ústavy pro tuto část Německa. Výsledky této konference pobouřily Moskvu, což bylo dokázáno tím, že sovětský zástupce maršál V. Sokolovskij opustil jednání Kontrolní rady 20. března 1948, čímž bylo její fun-

⁸⁴ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:

http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2840 citováno dne 16. 1. 2012

⁸⁵ Josef Becker, Franz Knipping, *Power in Europe?: Great Britain, France, Germany in a poster Word, 1945–1950*, de Gruyter, 1986, str.: 517 - 536

gování znemožněno. 17. dubna 1948 se k Bizonii přidává i Francie a vzniká Trizonie.⁸⁶

Bizonie se organizačně proměňovala. Od února 1948 byla nejvyšším orgánem Bizonie hospodářská rada se svými 104 členy. Tito členové byli do rady vysíláni zemskými parlamenty. V pořadí druhým orgánem byla zemská rada, ve které zasedali vždy dva zástupci z osmi zemí. Následovali výkonné orgány, jimiž byla šestice úřadů postupně pro zemědělství a výživu, pro finance, pro práci, pro poštu a telekomunikace pro hospodářství a pro dopravu. Ředitelé úřadů byli voleni hospodářskou radou.⁸⁷

⁸⁶ Josef Becker, Franz Knipping, *Power in Europe?: Great Britain, France, Germany in a poster Word, 1945–1950*, de Gruyter, 1986, str.: 517 - 536

⁸⁷ Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny 1995, str.: 328 - 329.

5 ZALOŽENÍ SPOLKOVÉ REPUBLIKY NĚMECKO

Vznik hospodářsky jednotné Bizonie a později Trizonie pod hlavičkou Spojených států byl chápán Sovětským svazem jako další krok k posílení amerického hospodářského imperialismu. Sovětský svaz se cítil být ohrožen americkou politikou, proto se snažil stabilizovat a za každou cenu držet svou sféru vlivu podporou jednotlivých komunistických stran. Světová politika se stala kolbištěm bipolárního konfliktu. Svět byl rozdělen na západní část, reprezentovanou USA a část východní, zastupovanou Sovětským svazem. 5. března 1946 popisuje mezinárodní situaci Winston Churchill ve svém proslulém projevu na univerzitě v americkém Fultonu. Naznačuje zde, že SSSR má mocenské ambice v Evropě. „Od Štětína na Baltu až po Terst na Jadranu byla napříč kontinentem spuštěna železná opona. Za touto hranicí leží ve sféře, kterou jsem nucen nazvat sovětskou, veškerá starobylá města střední a východní Evropy a všechna tak či onak podléhají nejen sovětskému vlivu, ale především tuhé a stupňující se kontrole Moskvy.“⁸⁸

Okupační mocnosti se nemohly stále shodnout, jak dále naloží s poraženým Německem. Sovětský svaz, čerpající z Německa prostředky jako reparace, chtěl Německo reformovat v duchu socialismu (a připravit tím půdu pro revoluci). Nebo minimálně vytvořit Německo jako slabý stát bez nepřátelských úmyslů k SSSR. Západní spojenci byli pro obnovu Německa jako demokratického státu, i když každý podle svých představ, a měly především strach ze vzniku komunistického státu uprostřed Evropy. Odlišné a z principu i protikladné představy Sovětského svazu a západních spojenců, strach z posílení vlivu protistrany. To byli další z důvodů, proč nebylo možné vytvořit jednotný Německý stát.⁸⁹

Francie viděla v Německu opět viníka zničující války a chtěl jej za to potrestat. Zároveň měla Francie strach ze znovuobnoveného velkého

⁸⁸ Vladimír Nálevka, *Horké krize studené války*, Vyšehrad, 2010, str.: 18 – 22

⁸⁹ Jiří P. Vykoukal, Bohuslav Litera, Miroslav Tejchman, *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944–1989*, Libri, 2000, str.: 15 – 22

německého státu a obnovení jeho průmyslové síly. To byl také jeden z důvodů, proč Francie požadovala v poválečných letech internacionalizaci Porúří⁹⁰. Ta byla sice odmítnuta, ale na nátlak Francie vzniká Mezinárodní kontrolní úřad.⁹¹

5.1 Berlínská blokáda – počátek studené války

Berlín, hlavní město německé třetí říše, byl jako symbol nacismu primárním cílem spojenců. Dobyt byl Rudou armádou. Po rozdělení Německa na okupační zóny se ocitl uprostřed sovětské okupační zóny. Stejně jako celé Německo i Berlín byl rozdělen na čtyři okupační zóny. Sovětský svaz nijak neurčoval pravidla spojení a styku západních spojenců se svými částmi Berlína přes svou okupační zónu. Jediným konkrétním opatřením bylo určení celkem tří leteckých koridorů z Frankfurtu nad Mohanem, Hamburku a Hannoveru. Podle Stalina byla společná správa města jen gestem jeho dobré vůle a udělená výsada. Vzhledem k tomu, že Berlín byl dobyt Sověty, neměli na jeho správu Západní spojenci nárok. A protože byl Berlín v srdci sovětské zóny, byli spojenci v otázkách Berlína odkázáni na Stalinovu dobrou vůli. Když pak od 20. března 1948 sověti začínají bránit vojenským transportům západních spojencům ve vjezdu do Berlína, spojenci vytvářejí malý letecký most.⁹²

23. června 1948 byla provedena v sovětské měnová reforma. Tato reforma se měla týkat i celého Berlína, tedy i západních zón. Francie, Velká Británie a Spojené státy reagovaly okamžitým zavedením své měny ve svých zónách. Strach z toho že zavedení západní německé marky v západním Berlíně způsobí devalvaci východní měny a následné hospodářské potíže pak vedl k tomu, že sovětská okupační správa 24. června 1948 uzavřela veškeré silniční a železniční cesty směřující ze západních

⁹⁰ Více k francouzským snahám v Amos Yoder, "The Ruhr Authority and the German Problem", *The Review of Politics*, Vol. 17, No. 3, července 1955, str.: 345-358

⁹¹ Členové úřadu: Francie, Spojené státy americké, Velká Británie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko.

⁹² Jiří P. Vykoukal, Bohuslav Litera, Miroslav Tejchman, *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944–1989*, Libri, 2000, str.: 15 – 22

okupačních zón do Berlína. Během následujících dnů pak byly uzavřeny i veškeré vodní cesty. Západní Berlín byl také odstaven od dodávek elektrického proudu a zastaveny byly i dodávky potravin z východního sektoru. Sovětský svaz se tím to tlakem snažil donutit spojence, aby se vzdali správy Berlína.⁹³

Na sovětskou blokádu reagovali Američané a Britové pohotovým zavedením takřka nepřetržitého leteckého zásobování⁹⁴ – leteckého mostu.⁹⁵ Hlavním autorem a organizátorem tohoto projektu byl velitel amerických sil v Evropě a vojenský guvernér v Německu generál Lucius V. Clay. Nápomocen mu byl generálmajor William Turner, který během války řídil přepravu letadel z amerických továren na bojiště. Při této velmi dobře koordinované akci přistávalo v Berlíně letadlo každé tři minuty. Během celých jedenácti měsíců, po které trvala sovětská blokáda, bylo leteckým mostem přepraveno přibližně 1,5 milionu tun potravin a dalšího zboží, při použití přibližně 195 000 letadel.⁹⁶

Hlavní cíl blokády nebyl splněn – západní Berlín se po jejím konci připojil ekonomicky k Trizonii. V důsledku byla blokáda pro sovětský svaz kontraproduktivní. Díky blokádě došlo k užší spolupráci západních spojenců. Celá snaha západních spojenců pak posunula vnímání okupačních sil německým obyvatelstvem k lepšímu a produktivnější se stala i spolupráce mezi Němci a okupační správou. 12. května 1949 pak sověti ukončují neúspěšnou blokádu. První berlínská krize pak prakticky určila pravidla vedení studené války. Západní mocnosti silou neprolomili blokádu Berlína a Sovětský svaz nechal fungovat letecký most.⁹⁷

⁹³ Jiří P. Vykoukal, Bohuslav Litera, Miroslav Tejchman, *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944–1989*, Libri, 2000, str.: 15 – 22

⁹⁴ Blíže k celé problematice v Roger G. Miller, *To Save a City: The Berlin Airlift, 1948-1949*, A&M University Press, College Station, Texas, 2000

⁹⁵ Mapa leteckých koridorů viz. příloha č. 8

⁹⁶ Jeffrey M. Diefendorf, Axel Frohn, *American policy and the reconstruction of West Germany, 1945–1955*, Cambridge university press, 1993, str.: 313–340

⁹⁷ Jiří P. Vykoukal, Bohuslav Litera, Miroslav Tejchman, *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944 – 1989*, Libri, 2000, str.: 15 – 32

Během blokády se Berlín správně a politicky rozdělil. V prosinci 1948 bylo vytvořeno velitelství tří mocností v západním Berlíně a jako starosta byl zvolen Ernest Reuter. V sovětské části Berlína byl 20. listopadu 1948 zvolen na pozici starosty syn bývalého říšského presidenta Friedrich Ebert.

5.2 Konsolidace okupačních zón a vznik SRN

V době, kdy první berlínská krize dosáhla svého vrcholu, byl skoro u konce proces konsolidace Trizonie v budoucí Spolkovou Republiku Německo. Postoj spojenců během sovětské blokády Berlína tomuto procesu výrazně pomohl.

Na konferenci v Londýně byla přijata doporučení, která pak byla transformována do tzv.: Frankfurtských dokumentů. Tato doporučení pak byla předána vojenskými guvernéry ministerským předsedům zemí západních okupačních zón na jejich společném zasedání 1. července 1948⁹⁸. Tyto dokumenty obsahovaly výzvu k vytvoření ústavodárného Národního shromáždění. Národní shromáždění se mělo poprvé sejít nejpozději 1. září 1948. Dále byl v dokumentech⁹⁹ vyhlášen nový okupační statut upravující vztahy okupačních mocností a budoucí německou vládou. Okupační statut byl několikrát přezkoumáván a revidován, 5. května 1955 byl pak oficiálně zrušen. Ministerští předsedové pak po dvoudenním jednání v červenci 1948 ve společném stanovisku¹⁰⁰ uvedli, že nechtějí vytvořit nový stát. Spíše byli nakloněni formě přechodného organizačního rámce území západních okupačních zón. Dále uvedli, že rozhodně není jejich cílem další zvětšení propasti mezi východní a zá-

⁹⁸ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_doclist.cfm?sub_id=210§ion_id=14 citováno dne 16. 1. 2011

⁹⁹ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2853 citováno dne 16. 1. 2012

¹⁰⁰ Dokument přístupný v angličtině na internetových stránkách:
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2851 citováno dne 16. 1. 2012

padní částí Německa. Dále pak odmítají tvorbu ústavu, místo ní je navržen pojem Základní zákon (Grundgesetz)¹⁰¹. Tento základní zákon neměl být vypracován Národním shromážděním ale Parlamentní radou, do které by jejích 65 členů delegovali zemské parlamenty, tedy nikoliv obyčejnými lidmi jako v případě Národního shromáždění. Když pak berlínský starosta Ernst Reuter poukázal na to, že Německo již rozdělené je a americký vojenský guvernér Lucius D. Clay avizoval, že nevytvoření tohoto státu by mohlo zhoršit situaci v obklíčeném Západním Berlíně, ministerští předsedové se přiklonili k vytvoření západoněmeckého státu na území Trizonie.¹⁰²

Návrh ústavy vypracovalo Ústavodárné shromáždění ve dnech 10. – 23. srpna 1948. 1. září 1948 se pak v Bonnu sešla Parlamentní rada ve složení: dvacet sedm poslanců SPD a CDU/CSU, pět poslanců FDP, dva poslanci strany Centrum, DP a KPD. Dále bylo přítomno pět poslanců z Berlína, jejichž hlas byl však pouze poradní. Do čela Parlamentní rady jako její prezident byl zvolen Konrád Adenauer. 8. května 1949 byl Základní zákon Spolkové republiky Německo přijat. 12. května 1949 jej schválili všichni tři vojenští guvernéři západních okupačních zón. Zákon byl posléze 23. května 1949 zveřejněn a o den později, tedy 24. května 1949 vstoupil v platnost jako ústava Spolkové republiky Německo.¹⁰³

5.3 Vnitropolitické základy Spolkové republiky Německo, vznik Německé demokratické republiky

Tímto zákonem vzniká oficiálně federativní demokratický stát Spolková republika Německo.¹⁰⁴ Ačkoliv se záměrně politici snažili vyhnout pojmu ústava, základní zákon je ústavou dodnes. Hlavou celého státu je prezident. Nejvyšším zákonodárným orgánem se stal Spolkový sněm. Sněm má 496 poslanců volených občany ve všeobecných volbách. Spol-

¹⁰¹ Autorem návrhu je starosta Hamburku Max Brauer

¹⁰² Hermann-Josef Rupieper, *Die Wurzeln der Westdeutschen nachkriegs demokratie: der amerikanischen Beitrag 1945 - 1952*, Westdeutscher Verlag, 1993, str.: 221 – 234

¹⁰³ Tamtéž, str.: 221 – 234

¹⁰⁴ Příloha č. 9

kový sněm volí kancléře a může jej i odvolat konstruktivním hlasováním o důvěře.¹⁰⁵ Spolkový kancléř je do funkce jmenován spolkovým prezidentem. Kancléř pak navrhuje prezidentovi státní tajemníky a ministry ke schválení. Takto je pak vytvořena spolková vláda. Spolková rada je zastupitelský orgán jednotlivých spolkových zemí, díky němuž se mohou přímo účastnit zákonodárné činnosti. Předsedou spolkové rady se pak na dobu jednoho roku stane zemský ministerský předseda. Tento předseda je zástupcem spolkového prezidenta. Spolkový prezident je volen Spolkovým shromážděním, které je pro tento účel speciálně vytvořeno.¹⁰⁶

V srpnu 1949 proběhly volby do Spolkového sněmu a 7. září 1949 došlo k vyhlášení Spolkové republiky Německo na území tří západních okupačních zón. 12. září byl Spolkovým shromážděním zvolen jako první prezident Theodor Heuss. 15. září byl Spolkovým sněmem zvolen jako spolkový kancléř Konrad Adenauer. Jako nové hlavní město SRN byl určen Bonn.

V sovětské okupační zóně došlo k vyhlášení státu o měsíc později. Ústavní výbor Lidové rady pod vedením Otto Grotewohla vypracoval návrh ústavy Německé demokratické republiky. Ústava byla 22. října 1948 schválena a 19. března 1949 formálně vyhlášena. 7. října 1949 se sešla Lidová rada, která se konstitovala jako provizorní Lidová sněmovna NDR. Otto Grotewohl byl pověřen sestavením vlády. Prvním prezidentem NDR byl Lidovou sněmovnou zvolen Wilhelm Pieck. NDR odmítla platit reparace vůči Izraeli, protože se nepovažovala za právního nástupce Německé říše. USA prohlašují následně NDR za ilegální a protiústavní.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Konstruktivní hlasování o nedůvěře znamená, že absolutní většina Spolkového sněmu zvolí nového kancléře.

¹⁰⁶ Hermann-Josef Rupieper, *Die Wurzeln der Westdeutschen nachkriegs demokratie: der amerikanischen Beitrag 1945 - 1952*, Westdeutscher Verlag, 1993, str.: 221 – 234

¹⁰⁷ Hermann-Josef Rupieper, *Die Wurzeln der Westdeutschen nachkriegs demokratie: der amerikanischen Beitrag 1945 - 1952*, Westdeutscher Verlag, 1993, str.: 221 – 234

5.4 Předpoklady a limity vývoje SRN

Vlastní vznik Spolkové republiky Německo, jak již bylo řečeno, v sobě daleko více než přání samotných Němců reflektoval přání a potřeby západních spojenců. Němečtí ministerští předsedové ve svém prohlášení ze zvláštního zasedání ve dnech 8. 10 července zdůraznili, že jsou proti tomu, aby západními spojenci vzniklý útvar měl podobu státu. Stejně tak jimi byly odmítnuty snahy SED iniciovat prostřednictvím hnutí Lidového kongresu sjednocení Německa v komunistickém duchu.

Nově vzniklá Spolková republika Německo se snažila integrovat do západního světa. Adenauerovým snem bylo znovusjednocení Německa, ale nejdříve musela mít SRN stabilní a suverénní pozici v západním světě. Tato suverenita měla být zajištěna pomocí Spojených států, což mu bylo vyčítáno například Kurtem Schumacherem. Spojené státy byly ale nápomocny k hospodářskému zázraku padesátých let. V rovině morální pak zapůsobilo na mezinárodní úrovni uznání německé viny na vyvraždování Židů během existence Třetí říše. Adenauer byl také iniciátorem zlepšení vztahů s Francií. Ty byly zlepšeny jednak v roce 1950 Schumannovým plánem a později Montánní unií (Evropské společenství uhlí a oceli – ESUO) z roku 1952. Spolková republika Německo také stála u začátků hlubší evropské integrace, která vyústila v dnešní Evropskou unii.

6 ZÁVĚR

V roce 1945 skončila druhá světová válka. Německo bylo v očích spojenců jejím hlavním viníkem. Celý svět se dověděl o zločinech, které nacisté spáchali. Spojenci jsou přesvědčeni, že s Německem je třeba se vypořádat. Z pohledu západních spojenců bylo třeba znovu založit německý stát tak, aby již nefungoval jako potencionální rozbuška dalšího světového konfliktu. S touto transformací Německa počítal Morgenthauův plán zmíněný v kapitole 2.1. Po válce se však situace postupně změnila.

Vnitřní situace Německa po konci války byla problematická. Lidé trpěli hladu, neměli střechu nad hlavou, navíc všude byly okupační vojáci. Tuto situaci, kdy stát prakticky přestal existovat, chápalo mnoho jedinců jako novou šanci vybudovat nový, lepší stát. Navrhovaná hospodářská jednota všech zón narážela na neochotu ze strany spojenců (Francie) nebo na jejich odlišné vize o hospodářské jednotě. Postupem času k hospodářskému sjednocování došlo ale pouze ze tří stran. USA, Velká Británie a Francie založily Trizonii. Silné levicové tendence v hospodářském modelu se postupem času začali ztrácet a ke slovu se dostal Ludwig Erhard a jeho sociálně-tržní hospodářství. Politický systém navazoval na Výmarskou republiku, ale měl své výrazné odlišnosti. Hlavní novinkou byl vznik Křesťansko-demokratické unie. CDU se stala hlavní politickou silou v západních okupačních zónách a později v SRN. Němečtí politici stále věřili v budoucí jednotu celého Německa. Tato idea se však ukázala nereálná vzhledem k mezinárodní situaci.

Z mezinárodního hlediska byla situace budoucnosti Německa horším tématem. V očích Francie bylo Německo již podruhé viníkem válečného konfliktu, do kterého je sama nechtíc vtažena. Ve Francii převládal strach ze znovuvybudování velkého německého státu. Francouzy se, podobně jako po první světové válce, snaží na Německu co nejvíce ekonomicky získat. Zároveň se různými cestami snaží zabránit vzniku velkého a jednotného Německého státu. Tento přístup se mění až později. Francie je pod tlakem ze strany Spojených států a Velké Británie, zároveň si uvě-

domuje sovětskou hrozbu ve střední Evropě. Proto se nakonec přidá k Bizonii a vznikne Trizonie, předpoklad ke vzniku SRN.

Velká Británie je po druhé světové válce v komplikované situaci. Válkou pozastavený propad velmocenského postavení pokračuje. V letech 1945–1946 stojí prakticky před hospodářským krachem. Její snaha si uvolnit ruce v zahraniční politice a soustředit se na vnitřní situaci pak spolu s dalšími aspekty přivádí do hry Spojené státy. I když zpočátku americké nabídky na sblížení zón Britové odmítají, nakonec přijmou nabídku na spojení svých okupačních zón v Bizonii. Británie si uvědomila ekonomické výhody spojení s ohledem na potravinovou krizi v letech 1945 – 1946 a zároveň byl evidentní její strach ze Sovětského svazu.

Američané v prvních měsících po válce dodržují svou směrnicí JCS 1067 a snaží se co nejvíce omezit kontakt s německými obyvateli. Postupně však vzhledem k hospodářské situaci v zónách a hlavně mezinárodní situaci změni svou okupační politiku. Začnou výraznou měrou podporovat všeobecnou poválečnou obnovu, přesně v duchu Trumanovy doktríny. Posléze vyhlášují Marshallův plán na pomoc Evropě. Nepřijetí Marshallova plánu sovětskou okupační zónou je pak jedním z hlavních důvodů vzniku dvou států na území Německa. Vnímání Amerických ale i Britských vojáků německými obyvateli se zlepšuje. Definitivně se mění při První Berlínské krizi, kdy je organizován letecký most. Američané se výrazně podíleli na vzniku demokratického Německého státu. Ani ne tak pro dobro Němců, ale ze strachu před pronikáním komunismu do střední a západní Evropy. Zajímavým faktem je, že západní Německo se pak stane nejvíce amerikanizovanou zemí v Evropě,¹⁰⁸ což je paradoxní situace vzhledem k předválečným protiamerickým náladám, přetrvávajícím ještě těsně po válce.

108 Více k tomuto tématu v článku Greg Castillo, *Domesticating the Cold War: Household Consumption as Propaganda in Marshall Plan Germany*, *Journal of Contemporary History*, Duben 2005; vol. 40, 2, str.: 261-288.

Nelze však opomenout i negativní stránku americké a vůbec spoje-
necké okupace. V práci již byly zmíněny tzv. „*intellectual reparations*“¹⁰⁹.
Američané se díky tomuto aspektu okupační politiky nemohou řadit jed-
noznačně pouze ke kladným aspektům vzniku SRN. Jejich lov na vědce a
profesory, kopírování výroby strojů, odvoz patentů, ochranných známek a
dalšího duševního vlastnictví, asi nebyl na první pohled tak markantní
jako demontáže průmyslových zařízení, ale jejich důsledek byl
v dlouhodobějším větší a silnější. Uvědomovali si to i čelní představitelé
SRN¹¹⁰

Snaha o poválečnou obnovu západních okupačních zón rozhodně
nebyla pro spojence poválečnou prioritou. Změny v uvažování přišli spo-
lečně s uvědoměním si, že hrozbou větší než nové silné Německo, je So-
větský svaz (pro Sovětský svaz samozřejmě Spojené státy). Spojené stá-
ty pak na podporu obnovy Německa, ale i ostatních evropských zemí vy-
hlásili Marshallův plán, který výrazně pomohl k poválečné obnově a
v SRN dokonce k hospodářskému zázraku ale zároveň ještě více vyostřil
situaci mezi formujícími se bloky na západě a na východě. V Německu
pak ještě markantněji oddělil sovětskou okupační zónu od západních.

Změna v uvažování byla patrná z počátku především v americké
a britské zóně, nakonec i ve francouzské. Připojením Francie k Bizonii,
vznik Trizonie, pak dává územní a později i politický základ Spolkové re-
publice Německo.

Spolková republika Německo nevznikla jako stát „západních Něm-
ců“. Němečtí představitelé v západních zónách až do První berlínské kri-

¹⁰⁹ Viz kapitola str. 2.1

¹¹⁰ Konrad Adenauer např. prohlásil: "Podle prohlášení amerického odborníka, patenty dříve patřící společnosti IG Farben dali americkému chemickému průmyslu náskok nejméně 10 let. Škody takto způsobené na německé ekonomice jsou obrovské a nelze je posoudit v číslech. Je mimořádně politováníhodné, že nové německé vynálezy, nemohou být chráněny, protože Německo není členem patentového unie. Británie prohlásila, že bude respektovat německé vynálezy bez ohledu na znění mírové smlouvy. Amerika se ale odmítla připojit k tomuto prohlášení. Němečtí vynálezci proto nejsou schopni využívat své vlastní vynálezy. To klade značné brzdy německému ekonomickému rozvoji." Konrad Adenauer, *Memoirs, svazek 1, 1945 – 1953, 1966, str. 148*

ze věřili, že může vzniknout jednotné Německo. Vznik SRN byl podmíněn tlakem západních spojenců z jedné strany a strachem ze Sovětského svazu na straně druhé. Stala se jakýmsi východiskem z krizové situace, která nastala ve střední Evropě. Vznik nového státu je tedy z větší části důsledkem mezinárodní situace po konci druhé světové války.

Německo je v roce 1949 definitivně rozděleno na dva státy. Proces vzniku SRN byl důležitou kapitolou v mezinárodních vztazích. Neústupný a agresivní postoj SSSR, pramenící z víry v silnou pozici Rudé armády v Evropě a strachu ze západního kapitalismu. Naproti tomu strach USA z komunismu a z toho pramenící politika zadržování komunismu v celém světě. Po druhé světové válce se začalo tvořit klima studené války. Proti sobě se postavili dvě supervelmoci, každá obklopena spřátelenými zeměmi. Svět se stal kolbištěm nového druhu konfliktu, nazývaného studená válka. Německo se stalo počáteční kapitolou celé studené války.

Hranice uvnitř Německa se stala jednou z horkých třecích ploch studené války. V rozděleném Berlíně pak navíc 13. srpna 1961 vzniká Berlínská zeď, jeden z nejznámějších symbolů studené války. Obě Německa se staly nárazníkovými plochami obou supervelmocí uprostřed Evropy. Cíl znovusjednocení dvou Německých států však svým způsobem provázel obě země po celou dobu jejich existence. Otázka nepřestala být nikdy dočista mrtvým tématem. Naplnění tohoto cíle se stalo skutečností až o 40 později. Mezitím Berlín rozdělila Berlínská zeď. Jejím pádem v listopadu 1989 je pak symbolicky skončeno období existence dvou německých států.

6.1 Zodpovězení hlavních otázek práce

Největší podíl na vzniku SRN mají politické faktory a to hlavně jeden, počátek studené války. Strach obou supervelmocí USA a SSSR ze ztráty vlivu ve prospěch protivníka. Dále hospodářská situace v Evropě, respektive směr hospodářské obnovy v západních okupačních zónách

nastavený Marshallovým plánem.¹¹¹ Tento plán z hospodářského ale i politického hlediska výrazným způsobem oddělil sovětskou zónu od ostatních. Dalším faktorem, který pomohl vzniku západoněmeckého státu, je postupné sblížení západních okupačních zón vedoucí až ke vzniku Trizonie. Prvopočátky však již byly položeny při vzniku Bizonie a definitivním zlomem byla první berlínská krize.

Spolková republika Německo a později Německá demokratická republika vznikají na základě neochoty velmocí přistoupit na jakýkoliv kompromis oslabující vliv té či oné strany. Otázka německého státu a jeho podoby se stala klíčovou pro západní spojence stejně tak jako pro Sovětský svaz. Celá otázka budoucnosti Německa dostává zcela jiný rozměr v období začínajícího soupeření Spojených států amerických a sovětského svazu. Západní spojenci postupně začali podporovat hospodářskou a politickou obnovu Německa. Hlavně spojené státy s Velkou Británií, později i Francií nechtěli, aby ve zničeném Německu zvítězili levicové tendence a aby se celé Německo stalo sovětskou sférou vlivu.

¹¹¹ Tento závěr vyplývá především z knih Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947–1952*, Cambridge university press, 1987 a Alan. S. Milward, *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951*, Methuen, London, 1987,

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Alan. S. Milward, *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951*, Methuen, London, 1987

Francis R. Nicosia, Jonathan Huener, *Business and Industry in Nazi Germany*, Beghahn Books, 2004

Georg G. Iggers, *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*, v Knižnice dějin a současnosti, Lidové noviny, 2002

Hermann-Josef Rupieper, *Die Wurzeln der Westdeutschen nachkriegs demokratie: der amerikanische Beitrag 1945 - 1952*, Westdeutscher Verlag, 1993

Jeffry M. Diefendorf, Axel Frohn, *American policy and the reconstruction of West Germany, 1945–1955*, Cambridge university press, 1993

Jiří P. Vykoukal, Bohuslav Litera, Miroslav Tejchman, *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944–1989*, Libri, 2000

John Dietrich, *The Morgenthau Plan: Soviet Influence on American Postwar Policy*, Algora publishing, New York, 2002

John Gimbel, *Science, Technology, and Reparations: Exploitation and Plunder in Postwar Germany*, Stanford university press, 1990

Josef Becker, Franz Knipping, *Power in Europe?: Great Britain, France, Italy and Germany in a poster Word, 1945–1950*, de Gruyter, 1986

Karel Žaloudek, *Encyklopedie politiky*, Libri, 2004

Karl-Friedrich Krieger, Heiner Müller, Hanna Volrath, *Dějiny Německa*, Lidové noviny, Praha 1995.

Konrad Adenauer, *Memoirs, svazek 1, 1945 – 1953*, 1966

Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain, and the recon-*

struction of Western Europe, 1947–1952, Cambridge university press, 1987

Nicholas Balabkins, *Germany Under Direct Controls; Economic Aspects Of Industrial Disarmament 1945–1948*, Rutgers University Press, 1964

Reiner Pommerin, *The American impact on post war Germany*, Berghahn Books, 1995

Toby Thacker, *Konec „Třetí říše“: Porážka, denacifikace a norimberské procesy leden 1944 - listopad 1946*, Mladá fronta, Praha 2011

Vladimír Nálevka, *Horké krize studené války*, Vyšehrad, 2010

Wilfried Mausbach: *Zwischen Morgenthau und Marshall. Das wirtschaftspolitische Deutschlandkonzept der USA 1944–1947*, Droste, Düsseldorf 1996

William I. Hitchcock, The Bitter Road to Freedom: The Human Cost of Allied Victory in World War II Europe, Free press, New York, 2008

Wolfgang Benz, *Von der Besatzungsherrschaft zur Bundesrepublik. Stationen einer Staatsgründung 1946–1949*, Frankfurt, 1989

Zdeněk Veselý, *Světová politika 20. století v dokumentech (1945 – 1990)*, Vysoká škola ekonomická, 2001

Internetové zdroje:

<http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/index.cfm>

<http://usa.usembassy.de>

<http://web.archive.org>

<http://www.digitalis.uni-koeln.de>

<http://www.fronta.cz>

<http://www.hdg.de>

<http://www.pbs.org>

<http://www.worldstatesmen.org>

Odborné články:

Journal of Contemporary History, červenec 1979; vol. 14, 3

Journal of Contemporary History, duben 2005; vol. 40, 2

Journal of Contemporary History, duben 2011; vol. 46, 2

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CDP	Cristlich-demokratische Perte, Křesťansko-demokratická strana
CDU	Christlich Demokratische Union Deutschlands, Křesťansko-demokratická unie
CDV	Christliche Demokratische Volkspartei, Křesťanská demokratická lidová strana
CSU	Christlich-Soziale Union in Bayern, Křesťansko-sociální unie Bavorska
DDP	Deutsche Demokratische Partei, Německá demokratická strana
DNVP	Deutschnationale Volkspartei, Německá národně lidová strana
PFD	Partei der Freien demokraten, Strana svobodných demokratů
DVP	Deutsche Volkspartei, Německá lidová strana
E. C. A.	Economic Cooperation Administration, Správa ekonomické spolupráce
E. R. P.	European Recovery Program, Evropský program obnovy
FDP	Freie Demokratische Partei, Svobodná demokratická strana
GARIOA	Government and Relief in Occupied Areas, vláda a pomoc na okupovaných územích
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands, Komunistická strana Německa
LDPD	Liberaldemokratische partei Deutschlands, Liberálně demokratická strana Německa
NDR	Německá demokratická republika
OEEC	Organisation for Economic Co-operation and Development, Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci
OSN	Organizace spojených národů
SED	Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, Sjednocená socialistická strana Německa

SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Sociálně demokratická strana Německa
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration, Správa organizace spojených národů pro pomoc a obnovu
USA	United States of America, Spojené státy americké
VB	Velká Británie

9 CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The observed facts show that the largest share of the FRG and political factors are mainly single, starting the Cold War. Fear of the two superpowers USA and USSR from the loss of influence in favor of the opponent. Furthermore, the economic situation in Europe, or the direction of economic recovery in the Western occupation zones set by the Marshall Plan. Another factor that helped the emergence of the West German state, is the gradual approximation of the Western occupation zones, leading to the formation Trizonia. If I had to determine the degree of inevitability, I am inclined to believe that the journey of the FRG was certainly adopting western zones of the Marshall Plan. But the original cause was already tense international situation in the development and Bizonie definitive turning point was the Berlin crisis. From my work also shows that Germany has suffered as a state "West Germans". It was established under pressure from Western allies on one side and fear of the Soviet Union on the other. It became a kind of way out of crisis that occurred in Central Europe.

Federal Republic of Germany and German Democratic Republic later arise under power reluctance to accept any compromise debilitating effect of this or that party. The question of the German state and its appearance has become a key ally for the West as well as for the Soviet Union. The whole question of the future of Germany gets a completely different dimension in the period beginning on the rivalry of the United States and the Soviet Union. The Western Allies gradually began to promote economic and political reconstruction of Germany. Major United States with Great Britain and later France and did not want the destruction of the German left-wing tendencies prevailed and that the whole of Germany became a Soviet sphere of influence.

10 PŘÍLOHY

Příloha č. 1

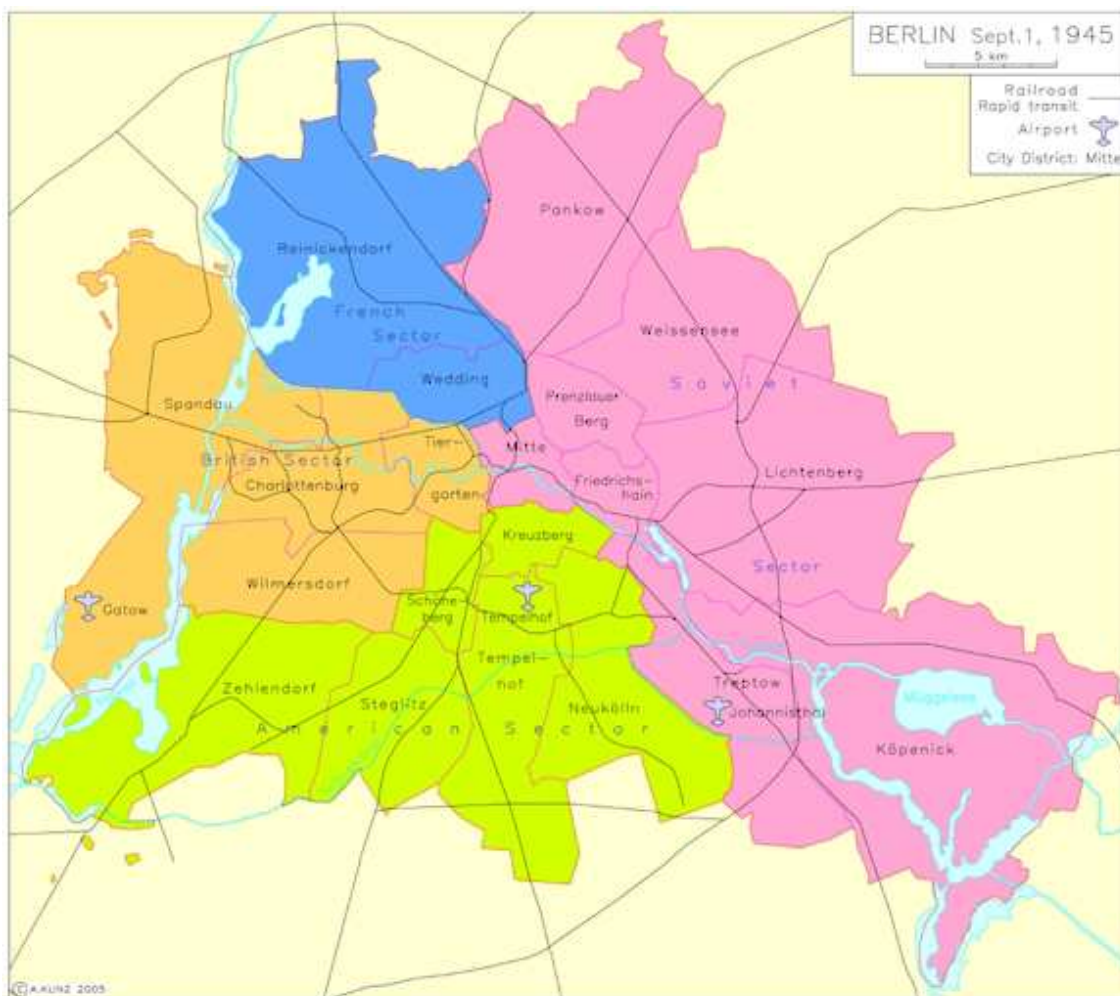
Okupační zóny Německa a jejich státy v roce 1947

Zdroj: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/map.cfm?map_id=525

Příloha č. 2

Mapa rozděleného Berlína k 1. září 1945

Zdroj: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/map.cfm?map_id=522

Příloha č. 3

Doporučený poválečný program pro Německo

1. Demilitarizace Německa

Cílem spojeneckých sil by mělo být zajištění kompletní demilitarizace Německa v co nejkratším možném období po skončení války. To znamená kompletní odzbrojení německé armády a obyvatel (včetně odstranění nebo zničení veškerého válečného materiálu), úplné zničení celého německého zbrojního průmyslu a odstranění nebo zničení dalších klíčových průmyslových odvětví, která jsou základem pro vojenskou sílu.

2. Rozdělení Německa

(a) Polsko by mělo dostat část východního Pruska, která nepřípadně SSSR a jižní část Slezska, jak je zobrazeno na přiložené mapě (konec dokumentu).

(b) Francie by měla dostat Sársko a přilehlá území ohraničená řekami Rýn a Mosela

(c) Jak je uvedeno v části 3, v Porúří a přilehlých územích by měla být zřízena mezinárodní zóna

(d) Zbývající část Německa by měla být rozdělena na dva autonomní, nezávislé státy, (1) jihoněmecký stát skládající se z Bavorska, Württemberska, Bádenska a některých menších oblastí a (2) severoněmecký stát složený z větší části staré země Pruska, Saska, Durynska a několika dalších menších zemí.

Mezi jihoněmeckým státem a Rakouskem, které bude obnoveno v hranicích z roku 1938, bude celní unie.

3. Oblast Porúří (Porúří, přilehlé průmyslové oblasti, jak je zobrazeno na přiložené mapě, včetně Porýní, Kielského kanálu a všech německých území severně od Kielského kanálu)

Zde leží srdce německé průmyslové moci, líheň válek. Tato oblast by neměla být pouze zbavena veškerého existujícího průmyslu, ale také oslabena a ovládána tak, aby se ani v dohledné budoucnosti nemohla stát znovu průmyslovou oblastí. Zajistí to tato následující opatření:

(a) Během krátkého období, pokud možno ne déle než 6 měsíců po ukončení války, budou všechny průmyslové závody a zařízení, které nebyly zničeny během vojenských akcí, buďto kompletně rozebrány a odvezeny z této oblasti nebo kompletně zničeny. Veškeré zařízení bude odstraněno z dolů a doly budou celé zničeny.

Předpokládá se, že odstranění průmyslu z této oblasti, bude zajištěno ve třech fázích:

(i) Vojenské síly ihned po vstupu do této oblasti zničí všechny závody a zařízení, které nemohou být odvezeny

(ii) Odvoz továren a zařízení členy Spojených národů jako restituce a reparační (viz Odstavce 4)

(iii) Všechny závody a zařízení, které nebudou odvezeny během stanoveného období, řekněme 6 měsíců, budou kompletně zničeny nebo rozebrány na šrot a přiděleny Spojeným národům

(b) Všichni obyvatelé tohoto území by měli pochopit, že této oblasti již nikdy nebude dovoleno stát se průmyslovou. Proto všichni lidé a jejich rodiny v této oblasti, kteří mají speciální technické znalosti, by měli být povzbuzeni k trvalé migraci pryč z této oblasti a měli by být co nejvíce rozptýleni.

(c) Celá oblast by se měla stát mezinárodní zónou spravovanou mezinárodní bezpečnostní organizací ustavenou Spojenými národy. Při správě této oblasti by se mezinárodní organizace měla řídit politikou směřující k dosažení výše stanovených cílů.

4. Restituce a reparační

Reparační ve formě finančních plateb a dodávek by neměly být vyžadovány. Restituce a reparační budou zajištěny přesunem existujících německých zdrojů a území, např.:

(a) restitucí majetku ukořistěného Němci na okupovaných územích

(b) přesunem německých území a německých soukromých práv k průmyslovému majetku na daném území postiženým zemím a mezinárodní organizaci podle programu rozdělení

(c) Odstraněním a rozdělením průmyslových závodů a zařízení z mezinárodní zóny a jihoněmeckého a severoněmeckého státu mezi postižené země

(d) nucenou prací Němců mimo Německo

(e) konfiskací veškerých německých aktiv jakéhokoliv druhu mimo Německo

5. Vzdělání a propaganda

(a) Všechny školy a univerzity budou zavřeny do doby, než spojenecká komise pro vzdělání nezformuluje efektivní program jejich reorganizace. Předpokládá se, že si to vyžádá značnou dobu, než budou znovu otevřeny jakékoli ústavy vyššího vzdělávání. Mezitím nebude zakázáno vzdělávání německých studentů na zahraničních univerzitách. Základní školy budou otevřeny ihned, jakmile budou k dispozici vhodné učitelé a učebnice.

(b) Vysílání všech německých radiostanic a vydávání všech německých novin, časopisů, týdeníků apod. bude zastaveno do doby, než pro ně bude ustavena patřičná kontrola a zformulován patřičný program.

6. Politická decentralizace

Vojenská správa Německa v počátečním období by měla být prováděna s ohledem na konečné rozdělení Německa na tři státy. K zabezpečení rozdělení a k zajištění jeho trvalosti by se vojenské orgány měly řídit následujícími principy:

- (a) Zamítnout veškeré jednání s představiteli říšské vlády a jednat přímo s lokálními vládami
- (b) Podpořit znovuuostavení zemských vlád každé z 18 zemí, ze kterých se nyní Německo skládá a navíc vytvořit samostatné země z pruských provincií
- (c) Po rozdělení Německa by rozličné zemské vlády měly být povzbuzeny k organizování federální vlády pro každou z nově rozdělených oblastí. Tyto nové oblasti by měly být ve formě konfederace zemí s důrazem na zemská práva a vysoký stupeň lokální autonomie

7. Odpovědnost armády za lokální německou ekonomiku

Výhradním cílem armády při správě německého hospodářství bude usnadnění vojenských operací a vojenské okupace. Spojenecká vojenská správa nebude přebírat odpovědnost za takové hospodářské problémy jako kontrola cen, přidělový systém, nezaměstnanost, výroba, rekonstrukce, distribuce, spotřeba, bydlení nebo doprava a nebude provádět žádná opatření k zajištění nebo posílení výroby. Odpovědnost za německou ekonomiku a obyvatelstvo zůstává na německém obyvatelstvu s možnostmi, které budou podmíněně umožněny.

8. Kontrola nad vývojem německého hospodářství

Během období nejméně dvaceti let po porážce by měla být Spojenými národy prováděna adekvátní kontrola, včetně kontroly zahraničního obchodu a tvrdých restrikcí importu kapitálu, s cílem zabránit v nově vytvořených státech vytváření nebo rozšiřování klíčových průmyslových odvětví důležitých pro vojenskou sílu Německa a kontrolovat ostatní klíčová průmyslová odvětví.

9. Potrestání válečných zločinců a zacházení se zvláštními skupinami

V příloze B je připojen program pro potrestání válečných zločinců a zacházení s nacistickými organizacemi a jinými skupinami.

10. Nošení insignií a uniforem

- (a) Žádné osobě v Německu (kromě občanů Spojených národů a neutrálních zemí) nebude povoleno nosit jakékoli vojenské označení hodnosti nebo druhu vojska, vojenské insignie ani vojenské řády.
- (b) Žádné osobě nebude po 6 měsících od ukončení války povoleno oblékat jakékoli vojenské uniformy nebo uniformy kterékoli polovojenské organizace.

11. Zákaz přehlídek

Nikde v Německu nebudou povoleny vojenské přehlídky a všechny vojenské hudby budou rozpuštěny.

12. Letectvo

Veškeré letectvo (včetně kluzáků), ať už vojenské nebo obchodní, bude konfiskováno pro pozdější účely. Žádnému Němci nebude povoleno řídit nebo asistovat při řízení letadel, včetně těch vlastněných cizími vlastníky.

13. Odpovědnost Spojených států

(a) Odpovědnost za provedení poválečného programu pro Německo uvedeného v tomto memorandu je spojenou odpovědností Spojených národů. Provedením schválené společné politiky by měl být pověřen mezinárodní orgán ustavený Spojenými národy.

S ohledem na specifická opatření, která budou během provádění společného programu přijata, je doporučeno oddělit úkoly, které budou provedeny v počátečním období vojenské okupace od těch, které budou vyžadovat mnohem delší období provádění. Zatímco USA, Velká Británie a SSSR budou z praktických důvodů hrát hlavní roli během demilitarizace Německa (samozřejmě s podporou vojenských sil Spojených národů), podrobné provedení ostatních částí programu může být nejlépe provedeno sousedními státy Německa.

(b) Jakmile bude Německo kompletně demilitarizováno, povinnosti vyplývající z provádění tohoto německého programu by mohly být rozděleny následujícím způsobem:

(i) Spojené státy by měly mít vojenské a civilní zástupce v jakékoli mezinárodní komisi nebo komisích, které budou ustaveny pro provedení celého německého programu a tito zástupci by měli mít odpovídající štáby

(ii) Základní odpovědnost za politiku v Německu a za civilní správu v Německu by měly převzít vojenské síly sousedních států Německa. Jmenovitě by se mělo jednat o ruské, francouzské, polské, české, řecké, jugoslávské, norské, holandské a belgické vojáky.

(c) Při splnění tohoto programu by americké jednotky mohly být staženy během relativně krátké doby. Stažení amerických jednotek by ale nemělo předcházet dohodě s SSSR a Velkou Británií o základních principech uvedených v tomto memorandu.

14. Jmenování amerického vysokého komisaře

Americký vysoký komisař pro Německo by měl být jmenován co nejdříve, aby mohl dohlížet na vývoj z amerického hlediska.

Příloha B

Potrestání nepochybných válečných zločinců a zacházení se zvláštními skupinami

A. Potrestání nepochybných válečných zločinů

(1) Hlavní váleční zločinci

Seznam hlavních válečných zločinců této války, jejichž vina byla všeobecně uznána Spojenými národy, by měl být co nejdříve sestaven a předán příslušným vojenským orgánům. Vojenské orgány budou o osobách na tomto seznamu instruovány takto:

(a) Musí být co nejdříve dopadeni a po dopadení co nejdříve identifikováni, identifikaci potvrdí důstojník generálské hodnosti

(b) Po provedení identifikace bude uvedená osoba postavena před popravčí četou složenou z vojáků Spojených národů.

(2) Ostatní nepochybní váleční zločinci

(a) Spojenecké vojenské velení ustanoví vojenské komise, které budou soudit nepochybné zločiny spáchané proti lidstvu během této války. Jakmile to bude možné, představitelé osvobozených zemí Evropy budou přibráni do těchto komisí. Jedná se o zločiny uvedené v následující sekci a jiné zločiny, které budou vojenské komise čas od času soudit.

(b) Jakákoli osoba podezřelá z odpovědnosti nebo spoluzodpovědnosti za smrt jakéhokoli člověka v následujících situacích bude uvězněna a souzena těmito vojenskými komisemi, pokud si ovšem tuto osobu nevyžádá některý z členů Spojených národů do vlastní vazby pro soud za podobné činy spáchané na jeho vlastním území:

(i) Smrt byla způsobena akcí porušující pravidla vedení války

(ii) Oběť byla zabita jako rukojmí v odvetu za činy jiných osob

(iii) Oběť byla usmrcena kvůli své národnosti, rase, barvě pleti, víře nebo politickému přesvědčení

(c) Jakákoli osoba usvědčená vojenskou komisí ze zločinu uvedeného v odstavci (b) bude odsouzena k trestu smrti, mimo výjimečné případy, kdy vojenská komise určí, že jsou zde polehčující okolnosti, v tomto případě by měl být určen jiný trest, včetně deportace do trestního tábora mimo Německo. Rozsudek bude vykonán okamžitě.

B. Zadržení určitých skupin

Všichni členové následujících skupin by měli být zadrženi do doby, než bude určena vina každého jednotlivce:

(a) SS

(b) Gestapo

(c) Všichni vysocí důstojníci policie, SA a jiných bezpečnostních organizací

(d) Všichni vysocí představitelé vlády a nacistické strany

(e) Všechny veřejné osobnosti blízce spojené s nacismem

C. Registrace mužů

V co nejkratším čase bude zformulován patřičný program pro provedení registrace všech mužů od 14 let výše. Registrace na formuláře a způsobem předepsaným vojenskými orgány by měla ukázat, vedle jiných věcí, zda je registrovaná osoba členem nacistické strany nebo přidružených organizací, Gestapa, SS, SA nebo Kraft Korps

D. Pracovní prapory

Mimo otázku zjištění viny za konkrétní zločiny, už pouhé členství v SS, gestapu a podobných skupinách, bude důvodem pro zařazení do nucených pracovních praporů, které budou sloužit mimo Německo pro rekonstrukční účely.

E. Rozpuštění nacistických organizací.

Nacistická strana a všechny přidružené organizace jako DAF, Hitlerjugend, KdF atd. by měly být rozpuštěny a jejich majetek a archivy zabaveny. Mělo by být vynaloženo veškeré možné usilí k zabránění jakémukoliv pokusu o jejich znovuoobnovení v podzemní nebo v kamuflované formě.

F. Zákaz využívání některých výsad

Všichni členové následujících skupin by měli být vyřazeni z veřejné správy, zbaveni volebního práva a vyloučeni ze zastávání jakéhokoliv veřejného úřadu nebo zaměstnání v novinářských, učitelských a právních profesích nebo z jakékoli řídicí funkce v bankovníctví, výrobě a obchodu:

- (1) nacistická strana
- (2) sympatizanti nacismu, kteří slovy nebo skutky pomáhali a podporovali nacistický program
- (3) Junkeři
- (4) Armádní a námořní důstojníci

G. Junkerské statky

Všechny junkerské statky by měly být rozděleny mezi rolníky a systém primogenitury a dědičnosti by měl být zrušen

H. Zákaz emigrace

(1) Bude vydáno prohlášení zakazující jakékoli osobě sídlící v Německu opustit nebo pokusit se opustit Německo, kromě osob s povolením od Spojeneckého vojenského velení.

(2) Porušení tohoto zákazu bude trestným činem, souzeným spojeneckými vojenskými komisemi, za který budou předepsány těžké tresty, včetně trestu smrti.

(3) Vojenské orgány provedou všechna možná opatření k zabránění osobám bez povolení v opuštění Německa

Henry Morgenthau

Morgenthauův plán na rozdělení Německa

Zdroj: zkrácené memorandum v Morgenthau, Henry: Germany Is Our Problem, New York 1945, s. V-VIII zveřejněné na <http://www.fronta.cz/dokument/morgenthauuv-plan#b> citováno dne 23. 3. 2012

Příloha č. 4

Estimated caloric value of daily *per capita* food consumption in Western Europe

	Crop Year 1945- 1946	Crop Year 1946- 1947
Austria	1700	2000
Belgium	220	2400
Denmark	2900	3100
France	2300	2600
Germany	1600	1800
Italy	1850	2000
Netherlands	2300	2600
Norway	2500	2600
Sweden	2800	2800
Switzerland	...	2900
United Kingdom	2800	2900

Source: UNRRA, Operational Analysis Paper No. 41, April 1947; United Nations, Salient Features of the World Economic Situation 1945 - 47 (Lake Success, 1948), p. 154

Zdroj: Alan. S. Milward, *The Reconstruction of western Europe 1945 – 1951*, Methuen, London, 1987, str.: 14

Příloha č. 5

Zemské dělení v západních okupačních zónách v roce 1947

Zdroj: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/map.cfm?map_id=523

Příloha č. 6

Americká zóna

Vojenští guvernéri

1. 8. květen – 10. listopad 1945 Dwight D. Eisenhower
2. 11. – 25. listopad 1945 George S. Patton (úřadující)
3. 26. listopad 1945 – 5. leden 1947 Joseph T. McNarney
4. 6. leden 1947 – 14. květen 1949 Lucius D. Clay
5. 15. květen – 1. září 1949 Clarence R. Huebner (úřadující)

Vysocí komisaři

1. 2. září 1949 – 1. srpen 1952 John J. McCloy
2. 1. srpen – 11. prosinec 1952 Walter J. Donnelly
3. 11. prosinec 1952 – 10. únor 1953 Samuel Reber (úřadující)
4. 10. únor 1953 – 5. květen 1955 James Bryant Conant

Britská zóna

Vojenští guvernéri

1. 22. květen – 30. duben 1946 Bernard Law Montgomery
2. 1. květen 1946 – 31. říjen 1947 William Sholto Douglas
3. 1. listopad 1947 – 21. září 1949 Brian Hubert Robertson

Vysocí komisaři

1. 21. září 1949 – 24. červen 1950 Brian Hubert Robertson
2. 24. červen 1950 – 29. září 1953 Ivone Kirkpatrick
3. 29. září 1953 – 5. květen 1955 Frederick Millar

Francouzská zóna

Vojenský velitel

1. květen – červenec 1945 Jean de Lattre de Tassigny

Vojenský guvernér

1. červenec 1945 – 21. září 1949 Marie Pierre Kœnig

Vysoký komisař

1. 21. září 1949 – 5. květen 1955 André François-Poncet

Zdroj: <http://www.worldstatesmen.org/Germany.html#Allied> citováno dne 19. 4. 2012

Příloha č. 7

Tabelle 7 Zweizonen-Gebiet

Eisen und Stahl

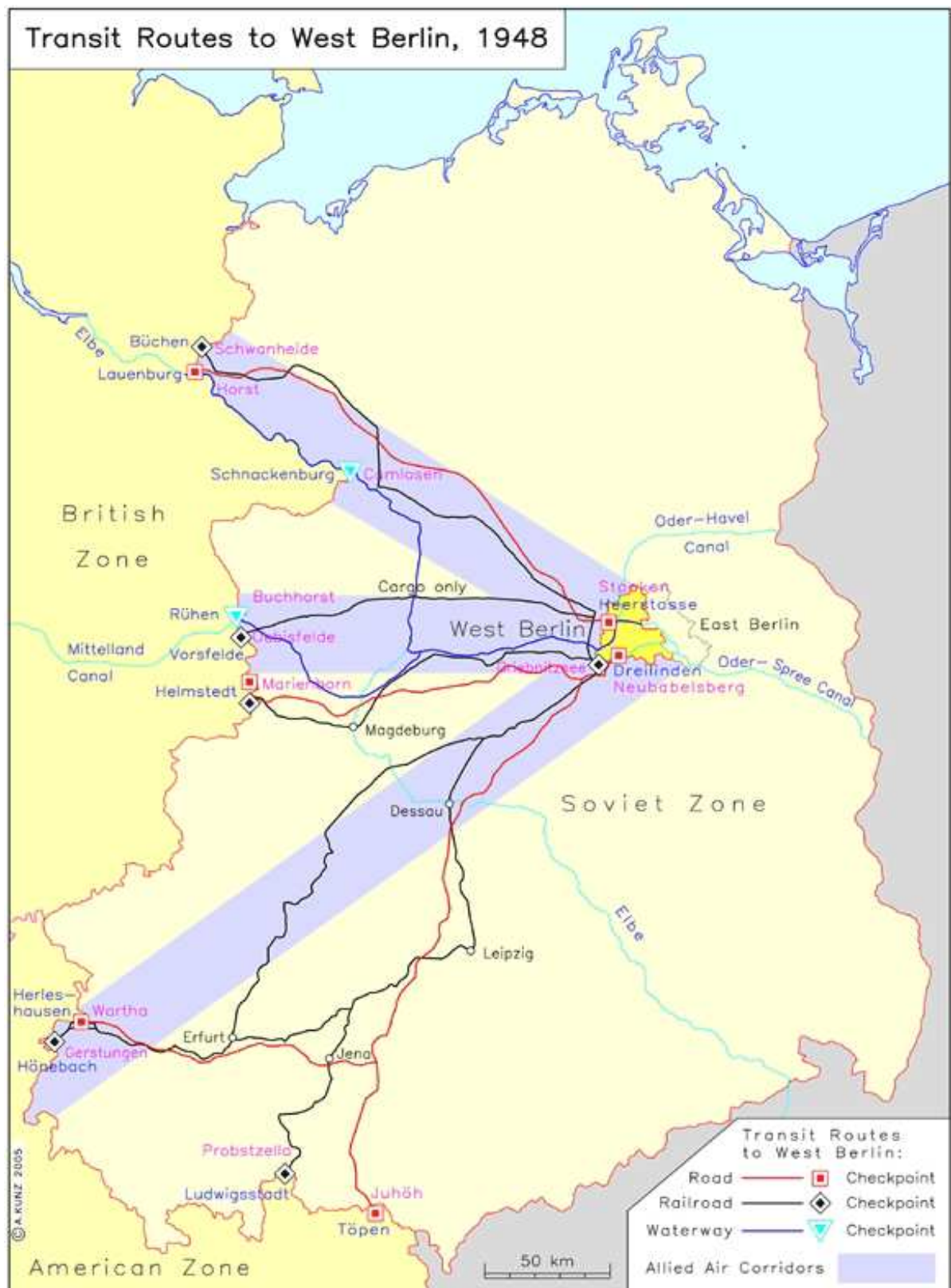
Zeitraum	Roheisen		Rohstahl		Eisen- und Stahlguß		Walzstahlerzeugnisse	
	<i>in 1000 t</i>							
Insgesamt								
1936	12 204		14 232		1 998		10 300	
1946	2 080		2 479		494		1 938	
1947	2 263		2 945		602		2 102	
Monatlicher Durchschnitt								
1936	1 017		1 186		167		858	
1946	173		207		41		161	
1947	189		246		50		175	
	1947	1948	1947	1948	1947	1948	1947	1948
Januar	153	266	163	304	42	58	134	214
Februar	134	262	174	299	36	61	126	197
März	170	297	227	343	43	65	168	223
April	175	313	225	363	51	69	174	241
Mai	166	314	233	324	50	60	165	211
Juni	155	336	220	378	46	67	168	253
Juli	181		259		54		178	
August	200		283		53		183	
September	199		271		54		189	
Oktober	232		312		59		213	
November	246		291		57		207	
Dezember	252		287		57		197	

Quelle: Report of the Military Governor, June 1948, No. 36, Statistical Annex.

Zdroj: Wirtschaftsstatistik der deutschen Besatzungszonen 1945 – 1948
 str.: 124, publikováno na http://www.digitalis.uni-koeln.de/Cornides/cornides_index.html, citováno dne 19. 4. 2012

Příloha č. 8

Zásobovací trasy do západního Berlína v roce 1948

Zdroj: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/map.cfm?map_id=526

Příloha č. 9

Státy Spolkové republiky Německo v roce 1949

Zdroj: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/map.cfm?map_id=527